

Muzej Brodskog Posavlja

Radni ki dom
u
Slavonskom Brodu
1912. - 2012.

Radni ki dom
u
Slavonskom Brodu
1912. - 2012.

Izložbena dvorana Muzeja
listopad/prosinac 2012.

Zahvaljujemo Državnom arhivu u Slavonskom Brodu, Konzervatorskom odjelu u Slavonskom Brodu, Savezu samostalnih sindikata Hrvatske - Uredu Brodsko-posavske županije i Hrvatskom institutu za povijest - Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod na ustupljenoj grafi i za istraživanje i objavu. Poštovanim sugrađanima Ankici Stjepić, Nikoli Zastrižnom, Ranki Vranešević, Željku Pavliću i Zvonimiru Toldiju hvala za posuđene fotografije.

Uvod

Posljednjih desetljeća 19. i početkom 20. stoljeća Brod na Savi ubrzano se razvijao i prerastao u značajno administrativno, gospodarsko, zdravstveno i prosvjetno središte slavonskog dijela Posavine. Na prijelazu 19. u 20. stoljeće bio je primjer na kojemu se *možda najbolje može uočiti proces deagrarizacije i industrijalizacije hrvatskih zemalja što se u njima odvijao potkraj 19. stoljeća*.¹ Njegova ekonomska struktura slična je Zagrebu s obzirom na udio sekundarnih i tercijarnih djelatnosti. Obrt i industrija činili su trećinu, a trgovina, vjeresijstvo i promet gotovo petinu u ukupnoj strukturi stanovništva.²

Iako početci industrijske proizvodnje datiraju od 70-ih godina 19. stoljeća, većina poduzeća bitnih za gospodarski razvoj grada utemeljena je u prvim desetljećima 20. stoljeća. Razvoj industrije, trgovine i prometa, proletarizacija sela i stalna doseljavanja pridonijeli su rastu gradskog stanovništva, koje se od 1871., kada je Brod proglašen gradom, s 3.398 povećalo na 9.142 stanovnika 1910. Iste godine u Brodu je poslovalo 16 poduzeća, što ga je svrstavalo među najrazvijenije gradove u Slavoniji. U kolikoj je mjeri Brod tada bio industrijski razvijen govori podatak da je od ukupnog broja stanovništva 35% činilo radništvo.

U sredini u kojoj su industrijska poduzeća značajno pridonosila gospodarskom razvoju, radništvo se počinje organizirati i djelovati kako na ekonomskom tako i na političkom i socijalnom planu. Glavne oznake njegovog ekonomskog položaja bile su: nesigurnost zaposlenja, loši životni uvjeti, niska nadnica, dugo radno vrijeme, loše stambene prilike, nedostatno socijalno osiguranje te slaba kontrola i primjena propisa koji su se odnosili na odredbe higijensko-tehničke zaštite.

Prvu sindikalnu organizaciju u Brodu 1905. godine osnovali su građevinski radnici. Godine 1906. u gradu je prvi put obilježen praznik rada 1. svibnja, osnovan je Međustrukovni odbor kao vrhovni sindikalni forum, a broj sindikalno organiziranih radnika iznosio je 317, što je Brod svrstavalo na peto mjesto među hrvatskim gradovima. Godine 1913. u gradu je djelovalo devet sindikalnih organizacija, koje su obuhvaćale 7,41% ukupno sindikalno organiziranog radništva Hrvatske. Boreći se za poboljšanje radnih i životnih uvjeta, od 1904. do 1914. godine, brodsko radništvo provelo je 38 štrajkaških i tarifnih pokreta (9 industrijskih radnika, 28 zanatlijskih i jedan generalni štrajk), od kojih je 28 uspješno završeno.³

U slijedu povijesnih događanja promatranih u njihovoj sveobuhvatnosti, radništvo je sa svojom cjelokupnom organiziranom djelatnošću, bilo jedna od važnih sastavnica društveno-političkih odnosa. Iju se aktivnost, bila ona političke, ekonomske ili neke druge prirode, ovisno o postojećim prilikama, gotovo uvijek moralo uvažavati. Pored sindikata, političkih stranaka i zadružnih organizacija, značajno mjesto pripadalo je i oblicima kulturne djelatnosti, kojom se radništvo borilo, ne samo za slobodu kulturnog stvaralaštva, nego i za ostvarenje svojih ekonomskih, socijalnih i političkih ciljeva.

¹ Božena Vranješ-Šoljan, Stanovništvo gradova banske Hrvatske na prijelazu stoljeća, Zagreb, 1991., 171.

² Mato Artuković, "Posavska Hrvatska" o Brodu krajem 19. stoljeća, *Scrinia Slavonica* 2, Slavonski Brod, 2002., 47.

³ Ivan Kovačević, Radnički pokret u Slavonskom Brodu 1873-1914., Slavonski Brod, 1976., 222.

Radni narode Broda i okolice!

Sugradjani!

Drugovi socijal-demokrati!

Laži-rodoljubi, junaci na jeziku a kukavice na djelima, započeli su opet jednu komediju, da tobož brane hrvatsku domovinu od „izdajstva“, a u istinu da pomažu magjarone na vladi, hoće dakle da uzdrže izvor svega narodnoga zla.

Sutra u nedjelju 22. listopada u 2 sata poslije podne

obdržavat će se u BRODU

javna pučka skupština

u prostorijama ovdješnje Kasine.

Zašto će podići svoj glas ova skupština? Zar će gospoda, koja sazivlju ovu skupštinu tražiti najnužnija ljudska i narodna prava? Zar će možda ova gospoda raspravljati o bijedi i nevolji našega naroda? Zar će se možda pobrinuti, kako bi ovaj narod, ova sirotinja dobila zarade i kruha u svojoj domovini, da ne mora bježati u Ameriku? Zar će možda ova gospoda podići svoj glas protiv onih, koji čitav narod drže bespravnim robljem, ugušuju u njem svaki slobodni kret, **ne dopuštaju nikakova prava sastajanja, udruživanja, slobode štampe, ne dađu mu izbornoga prava**, već ga drže u okovima neznanja, nevolje i bespravlja?

Ne! Za to ih sve ne boli glava! Toj gospodi ne pada ni na pamet, da se zauzmu za ove najnužnije potrebe radnoga naroda!

Umjesto toga tjeraju ova gospoda vjetar kapom i vele, da se bore za narod.

Radnici! Seljaci! Sugradjani!

Dodjimo svi na sutrašnju skupštinu, podignimo glas potlačenih i izrabljenih:

Narod treba danas porajprije kruha i slobode!

Svaki onaj, koji danas isiče druge potrebe naroda nije ništa drugo, nego svijesni ili ne-svijesni saveznik dušmana puka!

U BRODU, 21. listopada 1905.

Udbr brodskih socijalnih demokrata.

Radni ki dom u Brodu na Savi

1912. - 1918.

U prvom desetlje u 20. stolje a radništvo Broda na Savi organiziralo je niz štrajkova, tarifnih pokreta, demonstracija i javnih skupština. Odluke o pojedinim aktivnostima donosili su okupljaju i se naj eš e u gostionicama⁴, iji su vlasnici nerado primali radnike boje i se represalija vlasti. Rije je uglavnom o sindikalnim sastancima, dok se o kulturno-prosvjetnom radu u takvim prostorima nije moglo ni pomišljati. S obzirom na to da su aktivnosti usmjerene na poboljšanje radnih i životnih uvjeta usko vezane s razvojem kulture i obrazovanja, nametalo se pitanje izgradnje institucionalne podloge kulturne djelatnosti radnika, u emu su pored kulturnih, prosvjetnih, obrazovnih, humanitarnih i drugih organizacija i društava, zna ajnu ulogu imali radni ki domovi, kao ustanove uz koje su vezane raznovrsne aktivnosti radništva.

Spoznajom da se bez institucije kao što je radni ki dom, ne može uspješno razvijati kulturna, sindikalna i politi ka djelatnost, brodsko je radništvo trebalo riješiti dvojbu: prostore za sastanke nadalje nalaziti u gostionicama ili za potrebe sindikalnog, politi kog i kulturno-prosvjetnog rada izgraditi vlastitu zgradu. Iako je izgradnja radni kog doma u to vrijeme predstavljala pravi pothvat, ne samo za brodsko nego i radništvo ostalih hrvatskih gradova, brodski su radnici odlu ili izgraditi vlastiti dom kao najbolje rješenje za njihovu sveukupnu djelatnost.

Na inicijativu najaktivnijih radnika me u kojima su se osobito isticali: uro Salaj, Stjepan Špekl, Mojsije Bala , Jakov Žagar, Stjepan Bubli , Fritz Planschar, Jovo Zlatovi , Mirko Dolenc i Ivo Vulinovi , zapo ele su sve potrebne radnje vezane uz izgradnju doma. Me u nositeljima ideje i pokreta ima svih aktivnosti, osobito se isti e doprinos ure Salaja, koji je sredinom 1910. godine iz Sarajeva došao u Brod. Uvidjevši zna aj tamošnjeg radni kog doma, ste ena je iskustva prenosio na brodske radnike. Odluku o izgradnji doma donio je Me ustrukovni odbor sindikalnih organizacija krajem 1910. godine, iniciravši i akciju za prikupljanje financijskih sredstava, koja su predstavljala najve u poteško u u realizaciji cjelokupne zamisli. S obzirom da se radilo o izgradnji vlastitog doma, brodsko je radništvo ponajprije angažiralo vlastita sredstva i snage, a potom je zatražilo pomo iz zemlje i svijeta. Iako su elnici socijalne demokracije u Hrvatskoj i Slavoniji zamisao o izgradnji radni kog doma, ocijenili kao *ludost i grandomaniju*,⁵ brodsko je radništvo bilo odlu no u realizaciji planiranog projekta. Za nositelje cjelokupne aktivnosti odre eni su Me ustrukovni odbor sindikalnih organizacija i Mjesni odbor Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije. Vo enje poslova povjereno je "Gra evnom odboru za gradnju Radni kog doma".

Dozvolu za prikupljanje dobrovoljnih priloga Gradsko poglavarstvo izdalo je 15. ožujka 1912. godine. Zemljište je kupljeno sredstvima Podružnice gra evinskih radnika na Radni kom trgu (naziv nosi od 1931.) po cijeni od 2.000 kruna. Gradnja je zapo ela u ožujku 1912., po projektu koji je prema sje anju ure Salaja pribavljen besplatno, na sljede i na in: *Za to je bio potreban novac. Me utim, mi ga nismo imali, te smo se tada obratili jednom gra evinskom preduzima u, koji je uzgred - budi re eno, bio odlu an neprijatelj radni ke klase. Prilikom jedne demonstracije koja je bila izvedena u Brodu,*

⁴ Radni ka okupljališta bila su svratišta i gostionice: "Jankomir", "Pivara", "Kasina", "Cvii ", "Lapaš"...

⁵ Mile Konjevi , Šezdeset pet godina Radni kog doma u Slavonskom Brodu, Zbornik 15, Histojski institut Slavonije i Baranje, Slavonski Brod, 1978., 267.

Uro Salaj
(1889.-1958.)

Stjepan Bubli
(1887.-1965.)

Mirko Dolenc
(1881.-1969.)

on je s prozora svoga stana sa lova kom puškom pucao na demonstrante. Taj neprijateljski gest ovog preduzima a revoltirao je demonstrante u tolikoj mjeri, da ih se moglo samo teškom mukom sprijeti da mu ne demoliraju kuću. On se poslije toga slušao i straha pred odmazdom za jedno vrijeme sklonio iz Broda. Koristeći taj njegov strah pred radni kom klasom mi smo tražili od njega da nam izradi taj projekt i predrađun, emu se on bez daljnjeg odazvao.⁶ Projekt je javnosti predstavljen u izlogu knjižare Isidora Steinera na glavnom gradskom trgu.⁷

U svrhu prikupljanja financijskih sredstava tiskana je "Utemeljiteljna karta za socijalistički radnički dom u Brodu n. S.", koja je prodavana za jednu krunu. Prodavane su i kartice ili blokovi pravokutnog oblika s natpisom: "Za Dom socijalno dem. radništva u Brodu na Savi. 1 cigla - 10 filira!"⁸ Odlukom Meštarskog odbora svaki sindikalno organizirani radnik bio je dužan priložiti 5 kruna, odnosno otkupiti blokove u toj vrijednosti. Na taj su način prikupljena znatna sredstva, a financijsku pomoć poslali su radnici iz Nove Gradiške, Srijemske Mitrovice, Šida, Varaždina, Zagreba, Novog Sada, Budimpešte, Züricha, Clairtona (SAD) i drugih gradova. Sindikalno organizirani radnici odradili su velik broj dobrovoljnih radnih sati, u emu su se posebno isticali zidari i stolari. Drvo za stolariju darovala je "Slavonija" d.d. Svojim dobrovoljnim radom, izgradnji doma znatno su pridonijeli i radnici drugih struka te njihove supruge i djeca. Gradnjom je rukovodio zidarski radnik Josip Špekl. Prikupljeni novac bio je dostatan samo za stavljanje zgrade pod krov. Kako bi se radovi nastavili, sklopljen je sporazum s novogradiškom pivovarem Miroslava Lobeja, koja je odobrila kredit u iznosu od 12.000 kruna, uz uvjet da se u gostionici radničkog doma poslužuje samo njezino pivo. Dobivenim kreditom zgrada je završena, s ukupnom cijenom od oko 25.000 kruna.⁹

⁶ Krešimir Šimić, Radnički dom u Slavonskom Brodu, katalog izložbe, Slavonski Brod, 1984., 4.

⁷ Posavska Hrvatska, 6, 1912.

⁸ Krešimir Šimić, n. dj., 4.

⁹ Uro Salaj, Prilozi za biografiju i izbor radova, Slavonski Brod, 1968., 52.

Otvorenje Radni kog doma, 20. listopada 1912.

Sve ano otvorenje uprili eno je 20. listopada 1912. godine. Uz doma ine i goste, otvorenju je nazo ilo i Radni ko pjeva ko društvo "Proleter" iz Sarajeva, kojemu je prire en do ek na željezni kom kolodvoru. Kao pozdrav, nakon izlaska iz vlaka, namjeravali su otpjevati me u radnicima tada popularnu pjesmu "Zdravo da ste hrabri borci",¹⁰ ali im to vlasti nisu dopustile. Mnoštvu se radnika na kolodvoru pridružilo i gra anstvo, koje je s gostima iz Sarajeva krenulo kroz grad do Radni kog doma, posebno oki enog za ovu prigodu. U ime broskog radništva, o izgradnji doma na otvorenju je govorio Stjepan Bublji . U ime Glavnog odbora Socijaldemokratske stranke i zagreba kih radnika nazo nima se obratio Vitomir Kora , a u ime Glavnog radni kog saveza Bosne i Hercegovine Franjo Raušer. Pred prepunom salom sve ani koncert održao je "Proleter", a u poslijepodnevnim satima prire ena je zabava. Ustanova je tada nazvana "Socijal. Dem. Radni ki Dom", kasnije "Socijalisti ki radni ki dom", no od izgradnje do danas upotrebljava se naziv "Radni ki dom".

¹⁰ Brodski list, 41, 1964.

U vrijeme izgradnje Radni kog doma, 6. kolovoza 1912. godine, u Brodu je osnovana Zadruga "Socijalisti ki radni ki dom". Svi su domovi bili tada registrirani kao zadruge, jer se na taj na in nastojalo onemogu iti organe vlasti da ga tretiraju kao politi ku instituciju. Kako bi mogu nost za to bila daleko ve a, ako bi glasio na ime strukovnih organizacija, odlu eno je da bude zadružna svojina, jer je time na temelju trgova kog zakona bio pravno tijelo koje je moglo neograni eno raspolagati svojom imovinom. Prvi zadrugari bili su: uro Salaj, Mojsije Bala , Jakov Žagar, Josip Špekl, Ivo Vulinovi , Mirko Dolenc i drugi. Dužnosnici u prvoj upravi bili su: Jakov Žagar (upravitelj), Mirko Dolenc (blagajnik, od prosinca zamjenjuje ga Stjepan Bubli) i Ivo Vulinovi (tajnik, od prosinca zamjenjuje ga Mojsije Bala). U nadzorno vije e izabrani su: Andrija Piler, Josip Pezelj, Miroslav Plan ar, Jovo Zlatovi , Johan Knockl i Anton Vereš.¹¹ Ulog zadrugara iznosio je 30 kruna, što je u ono vrijeme bila visoka suma. Zadruga se u svom radu rukovodila pravilima u kojima je istaknut i predmet njezina poslovanja, a to je *sagra enje i upravljanje ku e "Socijalisti ki radni ki dom" u Brodu na Savi, koja ima služiti za pu ke sastanke, skupštine, biblioteke, itaonice, za otvorenje pu kih gostiona, kuhinja, kona išta i tom sli no*.¹² U po etku je imala niz poteško a u otplati dugova, no teško financijsko stanje prevladano je ratnim moratorijem i devalvacijom krune.

Izgradnjom Radni kog doma brodsko je radništvo dobilo prostorije za sjedište sindikalnih organizacija, knjižnicu s itaonicom, kuhinju za prehranu štrajkuju ih i nezaposlenih radnika kao i onih koji su bili na proputovanju u potrazi za poslom te dvoranu za sastanke, priredbe, sijela, te ajeve... Njegova obrazovna uloga izražena je sloganom "U znanju je mo ", koji je bio ispisan iznad pozornice. Aktivnosti vezane uz izgradnju Radni kog doma u Brodu, odvijale su se paralelno s istim nastojanjima i u nekim drugim gradovima (Ruma, Mitrovica), no pokret za podizanje vlastite zgrade uspio je samo u Brodu, dok su domovi u ostalim mjestima bili u unajmljenim prostorima.

Otvaranjem Radni kog doma ostvareni su preduvjeti za intenzivniju sindikalnu, politi ku i kulturno-prosvjetnu djelatnost, što se potvrdilo ve 1913. godine na proslavi 1. svibnja, koja je imala ishodište i završetak u Radni kom domu. Nakon što su se radnici u njemu okupili i u povorci prošli kroz grad, vratili su se u Dom, gdje je održana radni ka skupština na kojoj se govorilo o zna enju 1. svibnja. Nave er je održana priredba "diletantskog kluba", koji je izveo Däumingov "Prvi maj". Iste godine na pozornici Radni kog doma prikazana je i drama "Žrtve" Bogoslava K. Joschta, u kojoj je glumio i režirao je uro Salaj.¹³

Iz malobrojnih sa uvanih podataka o doga anjima u Radni kom domu prvih godina njegova postojanja, doznaje se da je Me ustrukovni odbor 1914. osnovao posredovalište rada za nezaposlene pekarske radnike koje je bilo smješteno u njegovim prostorima.¹⁴ U velja i 1914. održana je radni ka skupština na temu "Radništvo i hrvatski sabor" te velika pokladna zabava s predstavom "Seljaci u gradu". Zabavu je organiziralo udruženo radništvo grada Broda n. S., kako bi prikupilo sredstva za osnivanje radni kog pjeva kog i prosvjetnog kluba. Pod nazivom "Sloga", radni ki pjeva ki i prosvjetni klub s dramskom, pjeva kom i tamburaškom sekcijom osnovan je 1. travnja 1914. godine.¹⁵ Djelovao je u prostorima Radni kog doma koji je postao središte kulturnog stvaralaštva radništva koje se u njemu okupljalo.

¹¹ Krešimir Šimi , n. dj., 4

¹² Državi arhiv Slavonski Brod (DASB) Gradsko poglavarstvo, inv. br. VII, 176.

¹³ uro Salaj, Prilozi za biografiju i izbor radova, Slavonski Brod, 1968., 130.

¹⁴ Ivan Kova evi , n. dj., 206.

¹⁵ Krešimir Šimi , n. dj., 6.

Radni narode!

Nakon otpočetog rada u hrvatskom saboru nije se do sada **ništa** poduzelo na dobrobit radnog naroda, niti se u opšte stavlja u izgled ikakve promjene.

Mi smo i nadalje nezaštićeni, bezpravni u robskom položaju. Rad našega sabora donosi samo narodnim trutovima koristi a direktno je protiv radnog naroda, sirotinje. Protiv takove politike i rada u saboru moramo dignuti naš glas i danas je najzgodnije vrijeme da taj protestni glas jače istaknemo.

Stoga sazivlj. Socijal-demokratska stranka **u nedjelju 8. veljače u 10 sati prije podne u velikoj dvorani Radničkog doma**

veliku javnu pučku **SKUPŠTINU**

brodskog radništva i gradjanstva, s dnevnim redom:

Radništvo i hrvatski sabor.

Radnici! Gradjani! Drugovi socijal-demokrati!

Dodjite na ovu protestnu skupštinu bezpravnog naroda da gromko istaknemo naše zahtjeve za:

Radničko zastupstvo u hrvatski sabor.

Dokažimo i na ovoj skupštini da smo većina bezpravnih koja hoće da dobije svoja prava i bolji život.

Na skupštinu! U masama na skupštinu!

Medjustrukovni odbor

Socijal-demokratske stranke u Brodu n. S.

Iako se Prvi svjetski rat (1914. - 1918.) nije manifestirao u direktnom razaranju, ostavio je brojne tragove i negativno se odrazio na gospodarstvo i svekoliki život broskog stanovništva. Veliki broj radnika bio je mobiliziran, a oni koji su ostali u gradu radili su u sve težim uvjetima. Po etkom rata, dvorana u Radni kom domu rekvirirana je za bolnicu. Radnici su mogli koristiti preostale prostorije, u kojima su gotovo svake ratne godine priredbom, odnosno veselicom, obilježavali praznik rada 1. svibnja.¹⁶ Godine 1917. Zadruga "Socijalisti ki radni ki dom" organizirala je zabavu, a isti prihod darovala obiteljima mobiliziranih radnika.¹⁷

1918. - 1929.

Potkraj Prvog svjetskog rata, aktivnosti vezane za obnovu organiziranog djelovanja radništva, ponajprije njegovog sindikalnog a potom i političkog dijela, nakon Zagreba započele su i u Brodu. Ve 21. travnja 1918. u Radni kom domu održan je sastanak na kojem se raspravljalo o položaju radništva i obnovi sindikalnog pokreta. Zaključeno je da se proslavi 1. svibnja, što je bilo prvo veće okupljanje radnika od početka rata. U Radni kom domu 1. svibnja održana je skupština, na kojoj je Stjepan Bubljić ukazao na teško stanje radničkih obitelji i njihovih sinova ginu na bojnopolju, *dok im kod kuće razne lihvarske figure na spekulativni način izgledaju obitelj. Kapitalisti ka poduzeća izrabljuju i šikaniraju do kostiju veće izmrcvareno radništvo.*¹⁸

Nakon sindikalnih, radnja je nastavila i politička organizacija, odnosno Mjesna organizacija Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije. Obnovljena je vjerojatno početkom jeseni 1918., na što ukazuje dopis Odbora za likvidaciju stare organizacije Socijaldemokratske stranke u Brodu od 22. rujna 1918.¹⁹ i obavijest da će se obnoviti politička organizacija. Budući da se na konferenciji Socijaldemokratske stranke održanoj u Zagrebu krajem siječnja 1919. odvojilo njeno lijevo krilo i osnovalo svoje vodstvo - Akcioni odbor ujedinjene opozicije, zaključeno je da se sazove Kongres ujedinjenja svih socijaldemokratskih stranaka i grupacija koje stoje na principima klasne borbe, a organizirao bi se u Brodu od 20. do 22. travnja 1919. godine. S velikom se vjerojatnošću može pretpostaviti da bi bio održan u Radni kom domu. No, vlasti su ga zabranile, uz obrazloženje da se Brod nalazi u *ratnom području na kojem su i inače sve javne skupštine zabranjene.*²⁰

U vrijeme priprema Kongresa ujedinjenja Radni ki dom je bio važna ustanova u radu brodske organizacije Socijaldemokratske stranke. Njezina cjelokupna aktivnost, kako politička, tako i sindikalna, sastanci i konferencije održavani su u njegovim prostorima. I povodom generalnog štrajka, a u sklopu zahtjeva za uvođenje 8-satnog radnog vremena i rješavanja ostalih pitanja iz života radništva, u Radni kom domu 6. veljače 1919. godine održana je skupština, na kojoj je ukazano na sve teškoće u kojima žive radnici i njihove obitelji. Zatraženo je uvođenje 8-satnog radnog vremena, socijalne zaštite, osiguranje minimalnih plaća, državne potpore nezaposlenima,²¹

¹⁶ Brodski list, 17, 30. travnja 1914.

¹⁷ DASB, Gradsko poglavarstvo, inv. br. VII, 176.

¹⁸ Dragiša Jović, Mile Konjević, Radni ki pokret u Slavonskom Brodu između dva svjetska rata, Slavonski Brod, 1974., 34.

¹⁹ Isto, 36.

²⁰ Isto, 40. Kongres ujedinjenja održan je u Beogradu od 20. do 23. travnja 1919. na kojemu je osnovana Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) SRPJ (k). Promijenila je naziv u Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) na kongresu održanom u Vukovaru od 20. do 24. lipnja 1920.

²¹ Isto, 39.

Ianovi KPJ i SKOJ-a u Brodu, 1920.

osiguranje za sve slu ajeve nezgode, bolesti i iznemoglosti, dodjela mirovine svim ostarjelim i za posao nesposobnim. Boje i se nemira, vojne vlasti budno su pratile rad skupštine. Unato tome, dogodio se izgređ, kada je *rulja pijanih srpskih vojnika (...)* htjela provaliti oboružana u Radni ki dom.²² Radnici koji su se ondje zatekli *odupriješe se toj pijanoj rulji*²³ ne puštaju i je u prostorije, na što su vojnici zapucali i ranili nekoliko radnika.

Nakon Kongresa ujedinjenja, Mjesna organizacija Socijalisti ke radni ke partije Jugoslavije (komunista) SRPJ(k) bila je nositelj ve ine politi kih akcija broskog radništva. Njezina prisutnost iskazivala se u brojnim skupštinama koje su organizirane u Radni kom domu. Prva u nizu održana je 21. srpnja 1919., na kojoj je zatražena pomo za boljševike u Rusiji, Ma arskoj i Austriji. Za vrijeme skupštine Radni ki dom je opkolila vojska. Sljede a skupština održana je 14. rujna 1919. Bila je to zapravo skupština *radnog naroda Broda i okolice protiv skupo e*, kojoj je nazio *napadno mnogo naših drugova zemljoradnika iz sela i siromašnih seljaka, da ni svi nisu mogli stati u dvoranu. Bilo je vidjeti i velik broj siromašnijeg gra anstva.*²⁴ Idu a skupština "radnog naroda grada i okolice", održana je 7. prosinca 1919. godine. Uz prosvjede protiv skupo e, ozna ila je i po etak predizbornih aktivnosti u povodu op inskih izbora.

²² Mile Konjevi , n. dj. , 272.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

Pripremaju i se za sudjelovanje na izborima za gradsko zastupstvo, koji su održani 14. travnja 1920., Mjesna organizacija SRPJ(k) provodila je raznovrsne aktivnosti, koje su se odvijale u Radni kom domu. U Domu je utvrđena i kandidacijska lista SRPJ (k), na kojoj su istaknuti i pojedini članovi njegove uprave. Sastanku koji je tom prigodom održan, pored članova Mjesne organizacije SRPJ(k) nazočili su i predstavnici sindikalnih podružnica svih struka. SRPJ(k) je na izborima postigla zapažen uspjeh, osvojivši 15 od 24 zastupnička mjesta.²⁵ Proslava izbornih rezultata organizirana je ispred Radni kog doma, koji je postao ishodište brojnih političkih, sindikalnih, kulturno-prosvjetnih i drugih aktivnosti velikog dijela broskog radništva.

Tijekom 1919. i 1920. godine u prostorima Radni kog doma održano je i nekoliko kongresa ujedinjenja sindikalnih saveza i to: Kongres ujedinjenja metalčkih radnika Jugoslavije (25. i 26. studenoga 1919.), Kongres ujedinjenja rudara (23. svibnja 1920.), Kongres ujedinjenja brižljivih i vlasuljarskih radnika (26. i 27. listopada 1920.), Kongres ujedinjenja privatnih namještenika Jugoslavije (20. - 23. studenoga 1920.), kao i predkonferencija ujedinjenja u rujnu iste godine.²⁶

Pod izgovorom da Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) priprema prevrat, vlada je u noć između 29. i 30. prosinca 1920. izdala naredbu tzv. Obznanu, kojom je zabranjen rad KPJ, revolucionarnih sindikata i SKOJ-a. Već 3. siječnja 1921., u prisutnosti članova partijske organizacije ure Salaja, Jove Zlatovića i oblasnog sekretara Velimira Petrovića kotarski predstojnik je pregledao prostorije Radni kog doma. Budući da su uz tiskanice i račune o izgradnji Doma, pronađene i knjige različitog sadržaja, naredeno je da se zapečate prostorije radničkih organizacija te knjižnica, knjižnica i Oblasni sekretarijat.²⁷

U namjeri da biračima podnese izvještaj o svom radu u Ustavotvornoj skupštini, uro Salaj je za 13. veljače 1921. prijavio održavanje zbora u Radni kom domu. Uz mjere opreza, zbor je dopušten, a u pripravnosti je bio dovoljan broj oružnika, koji bi u slučaju potrebe mogli stupiti u akciju. Poslije zbora Kr. redarstveno povjereništvo u Brodu moralo se braniti od pritužbi zbog manjkavog zatvaranja Radni kog doma i radi dozvole komunističke promidžbe. Opravdavalo se navodom kako mu tada još nije bila poznata naredba kojom su zabranjene javne skupštine komunistima, a kada je to saznalo odmah je provelo *zaplijenu i zatvaranje komunističkih prostorija*, pa su njihove *poslovnice uistinu i zatvorene i zapečate, jedino nije zatvorena gostionica u Radni kom domu kao ni dvorana koja je njezin "sastavni dio"*.²⁸ Odlukom redarstva od 28. srpnja 1921., Radni ki dom je u potpunosti zatvoren, a *arhivi zaplijenjeni i time svako daljnje djelovanje obustavljeno*.²⁹ Dva i pol mjeseca kasnije, 16. listopada 1921. ponovno je otvoren i predan ravnateljstvu Zadruga.

Uz sindikalnu i političku, u prostorima Radni kog doma odvijala se i kulturno-prosvjetna djelatnost. Početkom jeseni 1919. sekcija diletanata Radničke prosvjetne grupe "Sloga" obnovila je rad i na njegovoj pozornici izvela "Truli dom", dramu Srđana Tucića. Prema pisanju "Brodskih novina" *radnička prosvjetna sekcija diletanata preuzela je zadaću da širi prosvjetu i podiže moral i obrazovanost među radništvom i siromašnim narodom. Ovu svoju uzvišenu socijalno-kulturnu zadaću prosvjetna sekcija vrši zasada davanjem izabranih pozorišnih komada, a predavanja koja ona ima u vidu nisu se mogla*

²⁵ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 54.

²⁶ Isto, 75-76.

²⁷ Isto, 86-87.

²⁸ Mile Konjević, n. dj., 274.

²⁹ Isto, 275.

Radni ka prosvjetna grupa „Sloga“, 1922.

održati jer je interes naših intelektualaca bio do sada premalen. Najpozvaniji za tu svrhu bili bi naši u itelji i profesori, pa ih mi upozoravamo, da bi njihove re i pale na plodno tlo.³⁰ Krajem velja e 1920. sekcija diletanata, pred prepunom dvoranom izvela je dramu "Mrak" o kojoj su, pored tehni ke nedotjeranosti i sku enosti pozornice, izre ene vrlo pohvalne kritike: Kad se uzme u obzir da je i scenarija bila iznad svakog o ekivanja onda možemo da estitamo i režiseru i glumcima, ali ujedno i da kažemo: Gospodo gra ani, ugledajte se u naše sugra ane radnike i po nite sa pozitivnim djelovanjem. Nije sve u injeno ako se gdje-gdje koja fraza rekne, a nije ni sva kultura i prosvje ivanje u no nim zabavištima.³¹ Sekcija je potom izvela predstave: "Ciganin" E. Sigligetia te "Osveta", pu ku igru s pjevanjem An elka Tomerlina, o kojoj je u tisku zabilježeno: Scenarija je odli na, kostimi su vrlo dobri, nego strašno duga ke pauze izme u pojedinih slika prekidale su vezu igranja, a publiku su zamarale. Zato se igra i oteгла do pola 12, što je moglo biti gotovo do pola 11 sati.³² Slijedile su dvije jedno inke francuskih autora "Jedna aša aja" i "On je gluh" te "Pljusak", vesela selja ka igra Petra Pecije Petrovi a. Nakon ljetne stanke "Brodske novine" objavile su da radni ka prosvjetna sekcija za 3. listopada 1920. priprema tragediju "Grobar". Svojim darovateljima, prosvjetna sekcija diletanata u brodskom je tisku iskazala zahvalu sljede im rije ima: Prigodom ure ivanja radni ke pozornice i izgradnje novih kulisa

³⁰ Brodske novine, 9, 28. velja e 1920.

³¹ Isto.

³² Brodske novine, 11, 13. ožujka 1920.

dozvolilo nam je izradbu potrebnog materijala na strojevima besplatno tvornici poduzeća "Slavonija", te poklonilo 5 kg tutkala na emu zahvaljujemo g. direktoru Weineru. Nadalje nam pokloniše gg. trgovci platna za presvlaku kulisa i to gg. Rotmüller 20 m platna i 6 mt. organtina, Kisi 33 mt. platna, Kopp i Weisz 21 mt. platna, Brdari i Dittrich 22 mt, Frani 10 mt platna, te Klein i Rudolf ambalaže, što im najuljudnije zahvaljujemo.³³

O kulturno-prosvjetnoj djelatnosti u Radni kom domu u brodskom tisku zabilježeni su još neki podaci, primjerice, da je zborovo pjevačkog društva "Sloga" M. Taj evi 27. ožujka 1920. godine održati predavanje "O novijem muzičkom životu u Hrvatskoj i kultu narodne pjesme".³⁴ Uz zabave pojedinih sindikalnih podružnica, u dvorani su priređivane osobito posvećene silvestarske zabave, održavane su skupštine podružnice Udruženja ratnih invalida, prikupljan je novac za gladne u Rusiji... I aktivnost Radničkog sportskog društva "Proleter", osnovanog 1919., u mnogome je vezana za Radnički dom. U njegovim prostorima "Proleter" je održavao sastanke, godišnje skupštine, priređivao zabave na kojima je prikupljao novac za nabavu najpotrebnijih sportskih rekvizita te druge potrebe društva.

Sekcija diletanata Radničke prosvjetne grupe "Sloga" i u uvjetima Obznane i Zakona o zaštiti države,³⁵ na pozornici Radničkog doma priređivala je predstave od kojih se isti u: "Seoski lola", "Graničari", "Kumovanje", "Običan uvijek", "Ko je provodadžija",

Brodski radnički sportski klub „Proleter“, 1920.

³³ Brodske novine, 10, 6. ožujka 1920.

³⁴ Brodske novine, 13, 27. ožujka 1920.

³⁵ Od 1. kolovoza 1921. na snazi je Zakon o zaštiti države, kojim su poništeni mandati zastupnika KPJ u Ustavotvornoj skupštini, a stranka je zabranjena. Rukovodstvo KPJ odlučilo je nastaviti rad u ilegali.

Scena iz predstave „Vu ina“, 1922.

" i ak", "Patnici", "Grozan četvrt sata", "Posu ena obitelj", "Amanet" i "Zulejka". Prate i njihovu djelatnost "Brodске novine" su izvijestile: *Ovo društvo postoji već više godina, a ipak našoj javnosti je vrlo slabo poznato, a naši sugrađani nimalo ne mare da posjeuju zabave naših radnika, koji su uzeli na sebe zadaću da šire prosvjetu te podižu moral i obrazovanost među radnim narodom. Naši se građani tu ne od radnika, kao da im nije stalo, na kojem stepenu kulture stoji radnik, pa nije čudo, da se nadje ljudi koji radnike izrabljuju u svoje mračne svrhe. Osim radničkog poslanika Salaya nismo vidjeli na nedjeljnoj predstavi nijednog od istaknutijih radničkih vođa, koji su izgleda, griju se na suncu vlasti pomalo pogospodili, te izgleda da se oni ljepše snalaze u gospodskom društvu, negoli među radničkim masama. U prošlu nedjelju odigrali su radnički diletanti pred prilično punom dvoranom Radničkog Doma historijsku tragediju "Zulejka" (Gjulin ponor) od Milana Hanžeka. Nehaj građanstva i inteligencije, koji smo gore spomenuli uzrokom je, da je sekcija odabrala baš ovaj komad, koji upravo ništa ne prikazuje, niti historiju svog naroda niti historiju kakvog narodnog junaka, a još je manje socijalnog ili pedagoškog karaktera.*³⁶

Raznovrsne aktivnosti diletantske, odnosno dramske sekcije Radničke prosvjetne grupe "Sloga" nastavljene su i tijekom 1922. godine. O Ogrizovi evoj drami "Vu ina" novine su izvijestile: *Predstava je trajala puna 4 sata. Scenarije su bile dobre, a publike*

³⁶ Brodske novine, 30, 30. 7. 1921.

Kongres Saveza šiva ko-odjevnih radnika Jugoslavije, 1922.

dosta, a osobito gradjana, koje se tamo rijetko vidja.³⁷ Nakon "Vu ine" slijedile su "Djevoja ka kletva", "Amanet" i "Obi an ovjek". Pored kazališnih predstava, "Sloga" je u Radni kom domu održavala i koncerte. U osvrtu na koncert održan 3. rujna 1922. u tisku je zabilježeno: *Dvorana je bila dupkom puna ve inom radni kog staleža, a bio je i lijep broj gra ana, samo od pozvanih vrlo malo. Pojedine ta ke programa bile su lijepo i skladno izvedene, pogotovo "Vragoljan" za ženski zbor te "Ivo Bekrija" za muški zbor, koje su na zahtjev opetovane. Zborovima, ravnao je društv. zborovo a g. E. Sulke zadavši si mnogo truda, da zborove što bolje uvježba. Taj njegov trud opazili smo ovaj puta u mnogo ve em uspjehu, jer je zbor od posljednjeg koncerta "Sloge" znatno uznapredovao... Zato na dobrom uspjehu estitamo drugovima i drugaricama i njihovom dirigentu g. Sulkeu. ...Ovime bi ujedno svratili pažnju gradjanstvu grada Broda, da se na dojdu em koncertu naših drugova nadju i posjete ga, kako bi time materijalno i moralno potpomogli prosvjetni i kulturni rad radni ke klase.*³⁸

Aktivnosti u Radni kom domu tijekom 1922. godine pridonijele su cjelokupnoj borbi broskog radništva za poboljšanje njihovih radnih i životnih uvjeta. Prvog svibnja obustavljen je rad u svim poduze ima, a nakon manifestacija u gradu, radnici su se okupili u prostorima Doma. Velika dvorana bila je dupkom puna, *prozori su bili otvoreni i radnici i radnice koji nisu bili te sre e da budu u sali tiskali su se oko otvorenih prozora da uju referente.*³⁹ Prosvjedni radni ki zbor "protiv reakcije i gaženja 8-satnog radnog vremena"⁴⁰ održan je 17. svibnja, a kongres Saveza radnika šiva ko-odjevne industrije i

³⁷ Brodske novine, 14, 8. travnja 1922.

³⁸ Hrvatska zajednica, 36, 9. rujna 1922.

³⁹ Mile Konjevi , n. dj. , 276.

⁴⁰ Isto.

obrta od 27. do 29. kolovoza 1922. godine. Uloga Radni kog doma došla je do punog izražaja u vrijeme sve zapaženije aktivnosti Mjesnog sindikalnog vijeća pod vodstvom Ivana Krndelja, što se potvrdilo u vrijeme pokreta radnika u Prvoj jugoslavenskoj tvornici vagona, strojeva i mostova d.d. krajem 1922. i početkom 1923. godine. Nakon uhićenja Krndelja i njegovih suradnika policija je 13. prosinca provalila u prostorije Radni kog doma. Već sutradan u njegovim je prostorima organiziran prosvjedni zbor protiv poslodavaca. Tom prigodom govorio je Ivan Fajerbah i naveo da se *u ovom slučaju postupilo protuzakonito i pokazalo (...) po hiljaditi put, da u ovoj blagoslovljenoj zemlji imaju više prava Hortijevi Maršal kapitalisti, nego li radni ka klasa koja je jedini iskreni prijatelj jugoslavenskog naroda.*⁴¹ Mjesno sindikalno vijeće i Pododbor kovinarskih radnika 22. prosinca 1922. ponovno su organizirali prosvjednu skupštinu u Radni kom domu u koji je mogao ući i tek dio okupljenog radništva. Štrajk u Tvornici vagona kulminirao je 16. siječnja 1923., kada je na poziv Mjesnog sindikalnog vijeća održana još jedna prosvjedna skupština u Radni kom domu pred kojim se okupilo mnogo ljudi. Tada je donesen zaključak da *se boriti svim sredstvima koja su im dozvoljena za oživotvorenje njihovih prava kao i za životni obstanak kako njih, tako i njihovih obitelji.*⁴²

U vrijeme izbora za Narodnu skupštinu održanih 18. ožujka 1923. u Radni kom domu se odvijao niz predizbornih aktivnosti. S obzirom na to da su Nezavisni sindikati koristili njegove prostore, vlasti su postrožile mjere protiv organizacija u Radni kom domu. Odjel za unutrašnje poslove Pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju 17. veljače 1923. zabranio je djelovanje svim strukovnim organizacijama u sastavu Mjesnog sindikalnog vijeća i naredio zatvaranje prostorija u Radni kom domu u kojima su radili

Štrajk radnika „Slavonije“ i „Slaveksa“, 1925.

⁴¹ Isto.

⁴² Hrvatska zajednica, 3, 20. siječnja 1923.

Nezavisni sindikati. Naredbu je provelo Predstojništvo Gradskog redarstva odlukom od 1. ožujka, nalažu i da se imaju *zape atiti sve porostorije radni kog doma*.⁴³ Istom odlukom zabranjeno je i djelovanje "Sloge", ija je sekcija diletanata po etkom velja e na pozornici Radni kog doma izvela svoju XXXIX. kazališnu predstavu "Rudari", o kojoj je u tisku zabilježeno: *Rudari koju su radni ki glumci - diletanti stavili na repertoar radni ke pozornice, sa velikim zahtjevima na predstavlja e, u emu smo se zadivili na spremnosti i dobroj igri istih kao i režiji upotrebjenoj za taj komad... Tu su i po tre i puta radni ki glumci - diletanti - pokazali svoju spremnost, nakon "Grobara" i "Vu ine", da su sposobni za tako teške drame kao i sada u "Rudarima" te im svaka ast i priznanje radi toga*.⁴⁴ Uz prekid koji je trajao gotovo deset mjeseci, "Sloga" je obnovila rad krajem 1923. godine. Radni ki dom ostao je zatvoren gotovo dvije godine. Sindikalni forumi zbog toga su prosvjedovali kod Pokrajinske uprave u Zagrebu, ali bezuspješno.

Zatvaranjem Radni kog doma u mnogome je onemogu ena politi ka, sindikalna i kulturna aktivnost radništva. U njegovim se prostorima nije mogla održati konferencija Centralnog pododbora metalskih radnika Jugoslavije, zakazana za 1. - 3. travnja 1923. I ostali radni ki skupovi prire ivani su u drugim prostorima. Prvosvibanjski zbor 1923. održan je u "Kasino-kinu", a sljede e godine u "Apolo-kinu", gdje je nastupila i radni ka prosvjetna grupa "Sloga". Skupština Zadruga "Socijalisti ki radni ki dom" održana je 15. srpnja 1923. u gostionici Ante Filaka.⁴⁵ Nakon rasprave o desetogodišnjem radu uprave, a na osnovi izvješ a koje je podnio Jakov Žagar, izabrana je nova uprava za koju je re eno da su izabrani oni *koji su najobjektivniji i koji daju najviše garancija da ne e biti eksponenti ni jedne od sindikalnih orijentacija kao ni od postoje ih radni kih partija u Brodu*.⁴⁶

Radni ki dom ponovno je otvoren tek u ljeto 1925., na što upu uje podatak da je u vrijeme jednomjese nog štrajka završenog krajem kolovoza 1925. za štrajkaše "Slavonije" i "Slaveksa" i njihove obitelji u prostorima Doma organizirana radni ka kuhinja.⁴⁷ Budu i da su sredstva koje je prikupilo Mjesno sindikalno vije e bila nedostatna, upu en je poziv seljacima, koji su darovali potrebne koli ine prehrambenih namirnica. U rujnu 1925. održana je i velika radni ka skupština za obranu sindikalnih organizacija. Tom prigodom *velika dvorana Radni kog doma bila je dupkom puna i još k tome krcato dvorište, tako da je skupština bila posje ena najmanje s 1.500 radnika i radnica*.⁴⁸

Godinu 1926. obilježile su zna ajne aktivnosti radni kih organizacija u prostorima Radni kog doma. Nakon skupštine radnika Tvornice vagona održane 16. sije nja i usvojene rezolucije kojom je osu en rad podružnice Saveza metalskih radnika Jugoslavije (SMRJ), odnosno njenog vodstva, uslijedila je godišnja skupština podružnice Saveza metalskih radnika industrije i obrta (11. travnja), izvanredna skupština Radni ke prosvjetne grupe "Sloga" (2. lipnja), javna skupština Nezavisnih sindikata (10. srpnja), koju je policija dopustila pod uvjetom da na njoj mogu govoriti samo radnici, odnosno njihovi vo e iz grada. Na skupštini se raspravljalo o pitanjima vezanim uz op i položaj radništva u Brodu i mogu nosti njihova što tješnjeg povezivanja. Proslava 1. svibnja 1926. je izostala budu i da su vlasti zabranile sve manifestacije. Nakon ukidanja mandata odbornicima izabranima na listi Nezavisnih radnika na izborima za Gradsko zastupstvo, vlasti su 9. kolovoza 1926. naredile zatvaranje svih prostorija u Radni kom

⁴³ Mile Konjevi , n. dj. , 277.

⁴⁴ Brodske novine, 8, 24. velja e 1923.

⁴⁵ Mile Konjevi , n. dj. , 278.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Dragiša Jovi , Mile Konjevi , n. dj. , 170.

⁴⁸ Mile Konjevi , n. dj. 279.

Savez privatnih namještenika Jugoslavije, Podružnica Brod na Savi, 1926.

domu, zabranivši istovremeno i djelovanje organizacija u okviru Nezavisnih sindikata, Radni koj prosvjetnoj grupi "Sloga" i Brodskom radni kom športskom klubu "Proleter".⁴⁹ Radni ki dom ponovno je otvoren po etkom 1927. godine, kada je obnovljen rad Mjesnog sindikalnog vije a i podružnica unutar Nezavisnih sindikata.

Po etkom velja e 1927. godine podružnica Saveza metalskih radnika industrije i obrta održala je u Radni kom domu sastanak. Skupštinu Mjesnog sindikalnog vije a sazvanu za 20. velja e 1927., na kojoj se trebalo raspravljati o obnovi sindikalnih organizacija i položaju radništva, Redarstveno povjereništvo je zabranilo i to na osnovi zakona iz 1875. godine o pravu sakupljanja, odnosno u interesu održavanja javnog reda i mira u gradu. Do kraja 1927. i tijekom sljede e godine, Radni ki dom je bio pod stalnim nadzorom policije, zbog ega su se smanjivale aktivnosti u njegovim prostorima. U nastojanju da se potupno onemogu i rad Nezavinih sindikata, na osnovi nare enja ministra unutrašnjih poslova od 3. rujna 1928. Redarstveno povjereništvo u Brodu zabranilo je djelovanje Mjesnom sindikalnom vije u i svim strukovnim organizacijama u njegovom sastavu i to: podružnicama Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, Saveza drvodjelskih radnika, Saveza radnika kožarsko-prera iva ke industrije i obrta, Saveza radnika odjevne industrije i obrta te Sportskom klubu "Proleter" i Prosvjetnoj grupi "Sloga". Temeljem iste naredbe zatvorene su sve prostorije u Radni kom domu u kojima su se nalazili uredi spomenutih sindikalnih podružnica, a cjelokupna arhiva pohranjena je u Redarstvenom povjereništvu.⁵⁰

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Dragiša Jovi , Mile Konjevi , n. dj., 153.

Radni ki dom ponovno je otvoren krajem listopada ili početkom studenoga 1928. godine, na što upućuje podatak da je u njegovim prostorima 7. studenoga održana skupština Zadruga "Socijalisti ki radni ki dom" na kojoj je izabrana nova uprava. Obnovljen je i rad Mjesnog sindikalnog vijeća, kao i podružnica unutar Nezavisnih sindikata. Iste godine, Gradsko zastupstvo je pri dodjeli subvencija prosvjetnim, kulturnim i humanitarnim društvima Radni koj kulturno-prosvjetnoj grupi "Sloga" za rad odobrilo 5.000 dinara, a Radni kom domu 20.000 dinara.⁵¹ Jedno od posljednjih događanja u Domu prije uvođenja diktature, bilo je predavanje o dužnostima i pravima radničkih povjerenika, koje je na poziv Mjesnog sindikalnog vijeća 9. prosinca 1928. održao Ivan Fajerbah.

1929. - 1945.

Proglasom kralja Aleksandra Karađorđevića od 6. siječnja 1929., uvedena je diktatura, koja se odvijala u nizu represivnih mjera. Ukinut je Vidovdanski ustav iz 1921., raspuštena je Narodna skupština, zabranjene su političke stranke, nacionalna udruženja i sindikati. Onemogućena je sloboda tiska i ostali oblici informiranja, kao i svaka politička djelatnost koja je po ocjeni vlasti usmjerena protiv državnog poretka.

Uvođenjem diktature Radni ki dom je ostao otvoren, ali nije bio pošteđen policijskih izvida i premetačina do kojih je obično dolazilo nakon pojave ilegalnih letaka i drugog zabranjenog materijala na pojedinim mjestima u gradu. Prostore Doma za rad su koristili Mjesni i međustrukovni odbor Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (MMO URSSJ) i pojedine sindikalne podružnice. Aktivnosti radničkih organizacija pojačane su u jesen 1929. godine. Konferencija Podsaveza URSSJ za Hrvatsku, održana je u prostorima Radničkog doma 6. listopada, a potom su uslijedili sastanci MMO i pojedinih sindikalnih podružnica. U njegove prostorije 1. srpnja 1930. uselila je Podružnica Opreme radničkog saveza (ORS) navodeći da su ih ranije prisvojili Nezavisni sindikati.⁵² Vodstvo ORS-a osnovalo je prosvjetnu sekciju i održavalo društvena sjela na kojima su se okupljali članovi ove sindikalne organizacije, a u proljeće 1931. razvila je i zapaženu kulturno-prosvjetnu i sportsku aktivnost kako bi uvela članstvo, što nije prošlo bez konfrontacija s organizacijama u sastavu MMO URSSJ. Kada su tijekom jedne noći početkom prosinca 1930., na Radni kom domu razbijeni prozori i dijeljeni leci protiv ORS-a, njegovo je glasilo objavilo da su autori letka *širili i propagirali komunisti ki pokret*.⁵³

Oživljavanju rada u Radni kom domu pridonijelo je i osnivanje Radničkog kulturno-umjetničkog i sportskog društva "Jedinstvo". Iako je djelovalo kao jedinstveno društvo, razvijalo se u dva smjera: Radničko kulturno-prosvjetno društvo i Radničko sportsko društvo. Tijekom 1931. u "Jedinstvu" nije bilo značajnije aktivnosti, no početkom svibnja 1932. godine, na pozornici Radničkog doma izvelo je igrokaz "Otmjen svijet". Sredinom 1932. godine društvu su dodijeljene prostorije u Radni kom domu, nakon čega je "Jedinstvo" povećalo broj sekcija i članova.⁵⁴ Intenzivnim radom pojedinih sekcija, okupljalo je radnike na mnogobrojnim manifestacijama te kulturno-prosvjetnim i sportskim aktivnostima. Takvo djelovanje "Jedinstva" nije se iskazivalo

⁵¹ Krešimir Šimić, n. dj., 19.

⁵² Mile Konjević, n. dj., 281.

⁵³ Isto.

⁵⁴ Isto.

Kroja ki radnici u Radni kom domu, 1932.

samo kao oblik borbe za radni ku kulturu, nego i kao nastojanje za širom društvenom afirmacijom radnika, pri emu se potirala i sindikalna isklju ivost koju su provodile pojedine sindikalne organizacije. S obzirom na to da je esperanto u Brodu imao dosta poklonika, kako u gra anskim krugovima, tako i me u radništvom, po etkom 1929. osnovan je klub "Espero". Budu i da su radnici pokazivali veliki interes za esperanto, 19. sije nja 1932.⁵⁵ zapo eo je te aj i pokrenuta inicijativa za osnivanje radni kog esperantskog društva, no osnovana je samo esperantska sekcija "Jedinstva". Slavonskobrodski slikar, Vasilij Petrovi Antipov,⁵⁶ izradio je zastor pozornice Radni kog doma", veliku sliku alegorijskog sadržaja "Kada div po iva".

U sve intenzivnijem otporu dikaturi, svojevrsnim popuštanjem režima može se smatrati oktroirani ustav od 3. rujna 1931., iako je i on sankcionirao jugoslavenski državni i nacionalni unitarizam. Od politi kih i sindikalnih akcija iz tog vremena, potrebno je istaknuti brojne inicijative za poboljšanje radnih i životnih uvjeta radništva, koje su potekle sa skupova održanih u Radni kom domu. Na skupštini radnika i namještenika od 6. studenoga 1932. razmatrana su pitanja vezana uz posljedice ekonomske krize, trajanje radnog vremena, radni ko osiguranje, radni ke nadnice te pogoršavanje uvjeta pri zapošljavanju. Na skupštini je usvojena rezolucija u kojoj se naglašava *da je položaj radni ke klase neodrživ*⁵⁷ i traži ratificiranje i primjena konvencije Me unarodne organizacije rada o osmosatnom radnom danu i drugim pitanjima iz radnog zakonodavstva. Sljede a zna ajnija skupština održana je u Radni kom domu 25. svibnja 1933. na kojoj je još jednom ukazano na pad nadnica u brodskim poduze ima i na rast cijena prehrambenih namirnica.

⁵⁵ Brodski list, 40, 12. listopada 1973.

⁵⁶ Nedjeljko Pandži , Ivanka Cafuta, Komunisti ka partija Hrvatske u Slavanskom Brodu 1937-1952., katalog izložbe, Slavonski Brod, 1987., 5; Krunoslav Martinac, Vasilij Antipov (1889 - 1968), katalog izložbe, Slavonski Brod, 1989., 9.

⁵⁷ Dragiša Jovi , Mile Konjevi , n. dj., 219.

U razdoblju relativne demokratizacije društvenih odnosa, osobito poslije petosvibanjskih parlamentarnih izbora 1935., radnici su se i nadalje okupljali u Radni kom domu kako bi odlučivali o sindikalnoj organizaciji, štrajku, kolektivnom ugovoru i drugim važnim pitanjima te radi zadovoljavanja kulturnih potreba. Pokrenuli su niz akcija za poboljšanje svog društvenog i materijalnog položaja što se iskazivalo u inicijativama i zahtjevima MMO URSS-a i sindikalnih podružnica te u nizu tarifnih i štrajkaških pokreta.

Nakon kongresa Saveza živežarskih radnika Jugoslavije (SŽRJ) koji je održan u Radni kom domu 17. veljače 1935., uslijedio je niz sastanaka MMO URSSJ. Posebno se isti je radnički zbor održan 11. kolovoza 1935. u vezi s primjenom postojećeg radničkog zakonodavstva, problemima socijalnog osiguranja i položaja radništva u cjelini. U vrijeme štrajka krojačkih radnika u listopadu 1935. godine u Radni kom domu je organizirana kuhinja za prehranu štrajkaša, a hranu su donosili seljaci iz okolice Broda. Dana 17. studenoga 1935. održana je i konferencija radnika i namještenika u vezi zbrinjavanja neuposlenih preko zimskih mjeseci. Tom prigodom je istaknuto da je položaj ovih radnika *upravo oajan i da je stoga zima za njih biti vrlo teška* te da mnogo stotina radnika i namještenika i članova njihovih porodica sa zebnjom oekuju prve mrazove.⁵⁸ Kada su potkraj studenoga 1935. štrajkali lijeva i Tvornice vagona, Radni dom je postao sjedište njihove cjelokupne aktivnosti, s organiziranom štrajkaškom kuhinjom.⁵⁹

U veljači 1936. u Domu je održan sastanak pekarskih radnika koji su tražili poboljšanje radnih uvjeta. Budući da je akordni rad i nadalje bio osnovni problem metalaca, rješavaju i ovaj i ostale probleme metalci su 26. srpnja 1936. u Radni kom domu održali veliki zbor na kojemu su zatražili srećivanje prilika u slavonskobrodskoj metalnoj industriji.⁶⁰ Na skupštini URSS-ovih sindikalnih organizacija održanoj 18. listopada 1936. govorilo se o smjernicama URSS-ovih sindikata i potrebi neposrednih akcija za poboljšanje radnih i životnih uvjeta radnika. Unatoč nedostatnosti podataka o životu i radu svih kategorija radnika, bio je to polet sindikalnog i tarifno-štrajkaškog pokreta koji je obuhvatio radnike i sindikalne organizacije u svim granama slavonskobrodskog gospodarstva, što potvrđuje činjenica da je od 1935. do 1937. godine bilo više od 15 organiziranih radničkih akcija, koje su rezultirale postupnim skraćivanjem radnog vremena, u mnogim slučajevima normiranog na 8 sati i poboljšanjem plaća. Gotovo u svim slučajevima postignuto je priznanje sindikalne organizacije i 1. svibnja kao praznika rada.⁶¹

Zadruga "Socijalistički radni dom" i Mjesni međustrukovni odbor u jesen 1937. organizirali su proslavu 25-godišnjice rada. Završne svečanosti održane su 6. i 7. studenoga uz bogat program i veliki manifestacijski radnički zbor.⁶² Uz ostale goste, proslavi su nazočili ili predstavnici radnika iz Vinkovaca, delegat Oblasne uprave URSS-a Josip Kraš i Radničko pjevačko društvo "Jednakost" iz Zagreba, koje je održalo koncert. U ime doma ina na proslavi su govorili Ivan Fajerbah i Jakov Žagar, a u ime gostiju Maksimilijan Fischer (predstavnik "Jednakosti") te Josip Kraš, koji je u svom govoru najviše pozornosti posvetio ekonomskom i društvenom položaju radnika i značenju radničkih domova.

⁵⁸ Isto, 263.

⁵⁹ Mile Konjević, n. dj., 282.

⁶⁰ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 274.

⁶¹ Isto, 288.

⁶² Mile Konjević, n. dj., 283.

Priredba Podružnice građevinskih radnika u Radni kom domu, 1938.

Godina 1938. započela je u znaku intenzivnog rada MMO URSSJ i skupštine metalaca održane u Radni kom domu 9. siječnja 1938., na kojoj je istaknuta potreba za dosljednim provođenjem akcijskog jedinstva radništva.⁶³ Uz podršku MMO URSS-a, od kraja travnja do sredine svibnja 1938. trajao je štrajk varilaca u Tvornici vagona. Štrajkaši su se svakodnevno sastajali u Radni kom domu, gdje je bilo i rukovodstvo sindikalne organizacije. Kongres SŽRJ održan je u Radni kom domu 30. i 31. listopada 1938., kojemu je nastupilo oko 40 sudionika. Raspravljali su o tarifnim akcijama i položaju živežarskih radnika te nekim organizacijskim pitanjima. U vrijeme prosinacih parlamentarnih izbora 1938. godine, u Radni kom dom je ušao i jedan građanski političar i govorio na predizbornom političkom skupu. Bio je to Filip Markotić, prvak slavonskobrodske organizacije Hrvatske seljačke stranke i opozicijski kandidat.⁶⁴ U kolovozu 1938. godine Gradsko načelstvo odobrilo je Radni kom domu vagon ugljena s obzirom na to što se u njegovim prostorima *preko zimskih mjeseci zadržavaju uglavnom nezaposleni radnici, uz uvjet da se ogrijev podijeli na jednake dijelove radničkih organizacija Jugoslavenski radnički savez (Jugoras) i URSS.*⁶⁵

Osim političke i sindikalne, u Radni kom domu se i u ovom periodu odvijala raznovrsna kulturno-prosvjetna aktivnost. Organizacijski okvir okupljanja i nositelj cjelokupne kulturno-prosvjetne djelatnosti bilo je "Jedinstvo", čiji se rad odvijao kroz pjevačku, dramsku i recitatorsku sekciju te govorni zbor, tamburaški i plesni orkestar. Na

⁶³ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 327.

⁶⁴ Mile Konjević, n. dj., 284.

⁶⁵ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 376.

HPD „Davor“ na pokladnoj reduti „Na obali Save“ u Radni kom domu, 1938.

pozornici Radni kog doma izvodilo je predstave "Mrak", "Kolera", "Stari u itelj i novi ak".⁶⁶ U njegovoj organizaciji održavana su predavanja o aktualnim događajima u svijetu te o ekonomskim problemima radništva i sindikalnog pokreta. "Jedinstvo" je organiziralo i zabave, kulturno-prosvjetne priredbe, veselice, te ajeve, sijela i druge oblike okupljanja i komuniciranja radnika, a programe je sve eš e izvodilo i izvan Radni kog doma. Nakon izvedbe igrokaza "Jazavac pred sudom" i "Daktilografkinja", reprizu je održalo u Podvinju. Uslijedila su gostovanja i u drugim mjestima. Poslije gostovanja u Ruš ici gra anski tisak se negativno i s omalovažavanjem izražavao o društvu i njegovoj cjelokupnoj djelatnosti.

Ja anje uloge Radni kog doma kao ishodišta mnogih aktivnosti izazvalo je reakciju režima. Redovito je bio nadziran, kao i društva koja su u njemu djelovala. Pretresom od 11. travnja 1938. u klubu "Espero"⁶⁷, koji je izdavao list "La suda stelo", ustanovljeno je da rad kluba nije u skladu s odobrenim pravilima. Budu i da su kod nekih lanova prona ene zabranjene knjige, novine i brošure, Kraljevska banska uprava Savske banovine 21. svibnja 1938. godine donijela je odluku o raspuštanju kluba "Espero". Tjedan dana kasnije policija je preuzela cjelokupnu njegovu imovinu. Krajem 1938. pod udar režima došlo je i Radni ko kulturno-prosvjetno društvo "Jedinstvo". Prilikom pretresa njegovih prostorija, prona ena je zabranjena literatura te drugi kompromitiraju i materijal. Nakon provedenog postupka koji je završio policijskim kažnjavanjem odgovornih osoba, Kraljevska banska uprava Savske banovine 25. listopada 1938. donijela je odluku o raspuštanju Radni kog kulturno-prosvjetnog i sportskog društva "Jedinstvo".

⁶⁶ Krešimir Šimi , n. dj., 20.

⁶⁷ Dragiša Jovi , Mile Konjevi , n. dj., 375.

Ministarstvo unutrašnjih poslova odluku je potvrdilo 5. siječnja 1939. godine.⁶⁸ Nakon zabrane rada "Jedinstva" kulturno-prosvjetne aktivnosti u Radni kom domu organizirao je MMO URSS-a, koja je prosvjetna sekcija u travnju 1940. priredila "Kazališno veče" na kojemu su izvedena djela Pecije Petrovića, Ive Čačića, Milivoja Magdića, Petra Kokića i Branislava Nušića. Uprava Radničkog doma i URSSJ priređivali su i koncerte te zabave i društvena sjela s plesom.⁶⁹

Novi val tarifnog i štrajkaškog pokreta kulminirao je generalnim štrajkom u Tvornici vagona koji je trajao od početka ožujka do kraja svibnja 1939. godine. Po opsegu, sudionicima i rezultatima predstavljao je jednu od najmasovnijih akcija radništva u međuratnom razdoblju. Vodstvo štrajka nalazilo se u Radni kom domu, u kojem su se radnici svakodnevno sastajali i izmjenjivali informacije o tijeku pregovora s upravom tvornice. U njegovim prostorima organizirana je štrajkaška kuhinja. Pomoću štrajkaše prikupljana je novcu i hrani. U akciji solidarnosti sudjelovali su ne samo radnici iz niza poduzeća nego i građani te seljaci. Unatoč sindikalnoj razjedinjenosti, u vrijeme štrajka ostvareno je akcijsko jedinstvo svih radnika koji su primorali rukovodstva sindikalnih podružnica HRS-a, URSS-a i Jugorasa da poštuju volju radnika, čime je Radnički dom postao simbol snage i jedinstva radništva. Početkom prosinca 1939. u Radni kom domu je održana skupština na kojoj su govornici ocrtali bijedu u kojoj se nalazi brodsko radništvo *rastrgnuto i podvojeno u nekoliko organizacija*, pozivajući na jedinstvene akcije, *jer je bijeda, kojoj je radništvo izručeno, jednaka za sve*.⁷⁰

Od početka 1940. Predstojništvo gradske policije ukazivalo je na Radnički dom kao na komunističko središte u gradu. Upadi policije u njegove prostorije i uhićenja postali su sve češći. Protiv skupine u kojoj je bio Josip Kavaj podignuta je optužnica pred

Štrajkaška kuhinja URSS-a Tvornice vagona u Radni kom domu, 1939.

⁶⁸ Isto, 376.

⁶⁹ DASB, fond plakata

⁷⁰ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 324.

Okružnim sudom u Požegi s navodom da su se 16. siječnja 1940. zaključili u vrijeme jedne sjednice u Radni kom domu iz bojazni pred premetinom i s namjerom da iz knjižnice u Radni kom domu, zajednički za oba udruženja (SMRJ i SDRJ) pokažu i odnesu u stan Hercoga Josipa sve zakonom zabranjene knjige komunisti koje sadrže.⁷¹ Spominju se i komunisti koji leći, "Za mir, slobodu...", "Radnom narodu grada i sela" te da se komunisti kao promidžba provodi u Domu po sistemu kružoka. U Platištu Saveza industrijskih i zanatskih radnika, koje je imalo sjedište u Radni kom domu policija je u vrijeme sjednice održane 25. srpnja 1940. zaplijenila pečate i zapisnike te uhitila 11 radnika.⁷²

Zadruga "Socijalistički radnički dom" upravljala je Radnički domom i u me ratnom razdoblju, a sačinjavale su je sindikalne podružnice i pojedinci koji su imali određeni broj članova. Prema podacima od 21. svibnja 1934. godine, imala je 21 zadrugara s ukupno 85 članova kojima su uglavnom raspolagale pojedine sindikalne podružnice.⁷³ Podružnica Saveza građevinskih radnika imala je 25, a po deset članova imale su podružnice Saveza drvodjeljskih radnika, Saveza metalskih radnika i Saveza privatnih namještjenika. Sljedeće godine Zadruga je pokrenula akciju za nadogradnju Radničkog doma, s planiranom sumom od oko 160.000 dinara. Radi toga su sindikalne podružnice zatražile subvenciju Radničke komore iz Zagreba, no nije poznat ishod ovog zahtjeva. Imenik zadrugara sačinavan je i iz 1936. godine, iz kojega proizlazi da je na dan 31. prosinca imala 34 članova.⁷⁴ Većina udjela i nadalje je ostala u rukama sindikalnih podružnica. Tragovi o Zadruzi zabilježeni su i u sljedećoj godini kada su u registru brisani dotadašnji ravnatelj Franjo Fajerbah i tajnik Ivan Velicki, a na njihova mjesta upisani su Ivan Grumbah i Ivan Fajerbah.⁷⁵ Zadruga je upravljala Radnički domom, djelomično se uzdržavajući i iz ugostiteljske djelatnosti, a s radom je prestala na osnovi odluke Sudbenog stola u Požegi, donesene 28. svibnja 1941. godine *pošto ista u zakonskom roku nije saobrazila svoja Pravila*.⁷⁶

Zbog sve većeg pritiska vlasti, MMO URSS-a bio je gotovo onemogućen rad. Podupirući HRS, banska vlast je 24. prosinca 1940. donijela odluku o zabrani URSS-a i zaplijeni njegove imovine,⁷⁷ nakon čega je HRS-ov položaj bio gotovo monopoliziran. S obzirom na organizacijski i brojčanu premoć nad Jugoratom, HRS je zauzeo sve važnije pozicije u sindikalnom pokretu i radničkim institucijama. Slijedom ovakvog razvoja događaja, na velikoj manifestacijskoj skupštini održanoj 26. siječnja 1941.,⁷⁸ koju je organizirala slavonskobrodska podružnica, HRS-ovi su dužnosnici zatražili dodjelu Radničkog doma. No, nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske (NDH) i priprema za osnivanje Privremene epidemijske bolnice, Gradsko poglavarstvo je potkraj 1941. za tu svrhu ustupilo Radnički dom. Nakon radova na preuređenju zgrade, prvi su bolesnici primljeni 25. ožujka 1942. godine.⁷⁹ Radovi na adaptaciji nastavljeni su i tijekom ljeta iste godine, kako bi se omogućilo primanje bolesnika te riješilo pitanje kuhinje i opskrbe vodom. Za bolničke potrebe Radnički dom je korišten ne samo u vrijeme NDH nego i prvih poslijeratnih godina.

⁷¹ Mile Konjević, n. dj., 285.

⁷² Isto, 286.

⁷³ DASB, Gradsko poglavarstvo, inv. br. VII, 176.

⁷⁴ Isto.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Dragiša Jović, Mile Konjević, n. dj., 376.

⁷⁷ Isto, 331.

⁷⁸ Isto, 322.

⁷⁹ Slavica Hrešković, Rad zdravstvene službe za vrijeme okupacije 1941-1945., Razvoj zdravstva na području općine Slavonski Brod, Slavonski Brod, 1975., 112, 113.

1945. - 1990.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, Radni ki dom je sljede e tri godine koristila slavonskobrodska bolnica. Iseljenjem bolnice 1948. godine,⁸⁰ Dom je ponovno postao jedno od središta sindikalne, politike i kulturno-prosvjetne djelatnosti te društvenog života Slavonskog Broda.

Nakon djelomi ne obnove zgrade, Mjesno sindikalno vije e, 31. prosinca 1949. godine organiziralo je otvorenje Radni kog doma uz do ek Nove godine, na kojemu su sudjelovali RKUD "Jedinstvo", pioniri i gimnasti ko društvo "uro akovi ". O povijesti Radni kog doma govorili su predsjednik MSV-a i Jakov Žagar, jedan od inicijatora izgradnje Doma i njegov višegodišnji upravitelj. Sve ano otvorenje cjelovito obnovljenog Radni kog doma s do ekom Nove godine, Mjesno sindikalno vije e organiziralo je 31. prosinca 1950. godine.⁸¹

Uz Mjesno sindikalno vije e kao vlasnika zgrade, Radni ki dom su sljede ih godina za skupštine, sastanke, seminare, predavanja, konferencije i druge aktivnosti koristili Mjesni odbor zanatskih radnika, Gradski komitet Narodne omladine Hrvatske, V. osnovna organizacija Saveza udruženja boraca narodnooslobodila kog rata, V. osnovna organizacija Socijalisti kog saveza radnog naroda Hrvatske, Rezervni oficiri i podoficiri... S obzirom na to da su lanovi VI. osnovne organizacije društva "Naša djeca" i Gradsko gimnasti ko društvo dvoranu koristili za zimski rad, Radni ki dom se poslijeratnih godina nazivao i Fiskulturni dom.

Radni ki trg oko 1950.

⁸⁰ Brodski list, 3, 15. sije nja 1949.

⁸¹ DASB, fond plakata

Radni ko kulturno-umjetni ko društvo „Jedinstvo“, oko 1950.

U povodu događaja vezanih uz Narodnooslobodilački pokret i stvaranje socijalističke Jugoslavije te Meunarodnog dana žena - 8. ožujka i Praznika rada - 1. svibnja, u Radni kom domu su priređivane sve vrstne akademije i drugi programi na kojima je slavljen tadašnji društveno-politički sustav. U prostorima Doma, učenici su primani u pionirsku organizaciju, dodjeljivana su priznanja zaslužnim pojedincima i organizacijama. Priređivane su "Partizanske večeri", održani dijelovi programa proslave 10. godišnjice osnivanja VI. slavonskog korpusa, omladinske smotre "Bratstvo-Jedinstvo", osnivane su brigade za dobrovoljne radne akcije, održavani zborovi birača, večeri narodnih pjesama i igara, zabave sindikalnih podružnica, dođeci Nove godine...

Obilježavanje 40. godišnjice Radni kog doma organiziralo je Mjesno sindikalno vijeće. Uz izložbu o povijesti radničkog pokreta u Brodu, svečanosti su trajale od 19. do 25. listopada 1952. godine.⁸² Uz mnoštvo govornika i predstavnike društveno-političkog života grada, proslavi su prvog dana nazočili i dužnosnici ondašnje države. Okupljenima su se obratili Jakov Žagar te Dragutin Bogdani, tajnik Zemaljskog vijeća Saveza sindikata Hrvatske s referatom o 40 godina Radni kog doma. Kulturno-umjetnički program izveli su RKUD "Vinko Junak" iz Zagreba i "Proleter" iz Sarajeva. Pred prepunom dvoranom, sljedećih su dana večernje programe izveli: Gradsko amatersko kazalište, RKUD "Jedinstvo", RKUD "August Cesarec", RKUD "Urošakovi" s tamburaškim zborom, folklornom i dramskom sekcijom, Centralna dramska sekcija gimnazije, polaznici muzičkog tečaja, pjevački zbor OKUD-a "Marko Orešković", folklorna sekcija OKUD-a "Ivo Lola Ribar", KUD "Stjepan Živi" iz Donjih Andrijevac, ogranak Seljačke sloge iz Zadubravlja, tamburaški zbor ŽRKUD-a "Uroš Salaj", folklorna sekcija Granapa, Pionirski tamburaški zbor i ogranak Seljačke sloge iz Gradiške Bebrine te KUD "Bratstvo" iz Bukovlja-Vranovaca.

⁸² Brodski list, 43, 24. listopada 1952., 44, 31. listopada 1952.

U povodu 10. godišnjice oslobođenja Slavenskog Broda, 1955. godine na Radni kom domu je postavljena spomen-ploča,⁸³ a 1959. u predvorju zgrade i spomen-ploča u Salaju, jednom od inicijatora izgradnje Doma. Nakon osnivanja omladinskog aktiva "Radni ki trg", 1956. godine Dom je dan na korištenje omladini. S obzirom na to da je *Radni ki dom, nekad žarište kulturnog i političkog života, u posljednje vrijeme bio skoro posve zapostavljen i da su u njemu samo povremeno organizirane neke priredbe ili omladinske igranke, a ostali politički i kulturni život odvijao se izvan njega*, Upravni odbor Radničkog sveučilišta i Kotarsko sindikalno vijeće u ljeto 1957. godine, donijeli su odluku da Radničko sveučilište u novoj školskoj godini svoju djelatnost nastavi u Radni kom domu.⁸⁴

Opsežni radovi na adaptaciji zgrade obavljani su zahvaljujući i materijalnoj potpori slavenskobrodskih poduzeća: "Bratstvo", "Izgradnja", "Graditelj", "Sava", "Slavonija", "Staklo", Kino-poduzeće, "Komunalac", "Građevina", "Elektroslavonija"...⁸⁵ U obnovljene prostore Radničkog sveučilišta uselilo je potkraj 1957. godine. U pet prostorija, s modernom školskom opremom, održavani su seminari i tečajevi ekonomskog, stručnog, ideološko-političkog i općeg obrazovanja. U dvorani su priređivana popularna predavanja s područja znanosti, književnosti, umjetnosti, tehnike, gospodarstva, zdravstva, aktualnih političkih događanja... Kino "Radničko sveučilište", kasnije kino "Radni ki dom", s projekcijama filmova započelo je krajem 1957. godine. Aktivnosti u Radni kom domu bile su intenzivne što potvrđuje podatak da je tijekom siječnja i veljače 1958. godine održano 25 različitih predavanja kojima je prisustvovalo oko 2.600 građana. U istom periodu prikazano je i 16 filmova koje je gledalo oko 6.000 građana.⁸⁶ Pri Radni kom sveučilištu djelovao je i Centar za učenje stranih jezika, Centar za ideološko obrazovanje, koji je osim Političke škole organizirao i niz seminara. Uz raznovrsnu djelatnost Radničkog sveučilišta, u prostorima Radničkog doma povremeno su održavani sastanci i skupštine udruženja prosvjetnih radnika općine, godišnje konferencije Kotarske prosvjetne skupštine, sindikalni sastanci...

Budući da je u potresu, koji je 1964. godine pogodio Brod, Radni ki dom bio oštećen, uslijedila je sanacija zgrade. Glavni projekt izradio je "Projektburo", poduzeće za građevinsko projektiranje iz Slavenskog Broda. Financijska sredstva najvećim je dijelom osigurao Fond za obnovu zemljotresom postradalih mjesta na području općine Slavonki Brod, rješenjem izdanim 22. kolovoza 1964. godine.⁸⁷

Preseljenjem Radničkog sveučilišta u novoizgrađeni, ali nedovršeni Spomen-dom "uro Salaj" potkraj 1966. godine, Radni ki dom su za povremene programe koristile društveno-političke organizacije, omladina te žitelji mjesne zajednice "Radni ki trg". U namjeri da se RKUD-u "urođaci" dodijele odgovarajući prostori za rad, predsjedništvo Općinskog sindikalnog vijeća, krajem listopada 1968. godine, sklopilo je ugovor s radnom organizacijom "urođaci" o ustupanju Radničkog doma RKUD-u "urođaci".⁸⁸ Istim se ugovorom tvornica obvezala na održavanje zgrade. Uz prigodnu

⁸³ Tekst na spomen-ploči: "U čast 10. god. obnove i rada sindikata i oslobođenja našega grada Mjesno sindikalno vijeće i V. osnovna organizacija Saveza boraca u Sl. Brodu podižu ovu spomen-ploču u znak priznanja svim palim i živim drugovima, koji su se u okviru ovoga Doma a pod rukovodstvom Komunističke partije borili, pripremali za konačno oslobođenje naše zemlje". Brodski list, 17, 29. travnja 1955. Tijekom obnove zgrade sredinom 1990-ih spomen-ploča je prebojena kao i spomen-ploča u Salaju.

⁸⁴ Brodski list, 28, 2. kolovoza 1957.

⁸⁵ Brodski list, 45, 6. studenoga 1957.

⁸⁶ Brodski list, 8, 28. veljače 1958.

⁸⁷ HR-DASB-350/9

⁸⁸ Brodski list, 43, 1. studenoga 1968.

65.
RADNIČKI DOM

25.
RKUD
„ĐURO ĐAKOVIĆ“

RADNIČKO KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO „ĐURO ĐAKOVIĆ“ SLAVONSKI BROD

**POD POKROVITELJSTVOM
OPĆINSKOG SINDIKALNOG VIJEĆA**

ORGANIZIRA

PROSLAVU

65. godišnjice postojanja prvog Radničkog doma u Hrvatskoj izgrađenog 1912. godine novcem proletarijata Slavonskog Broda i Hrvatske i 25. godišnjice kontinuiranog rada Radničko kulturno umjetničkog društva „Đuro Đaković“

PROGRAM

PETAK, 10. veljače - RADNIČKI DOM

- 17 SATI: Otvaranje izložbe o povijesti Radničkog doma i RKUD „Đuro Đaković“
- 18 SATI: Svečana akademija uz prigodan program sekcija RKUD „Đuro Đaković“ za bivše i sadašnje članove RKUD „Đuro Đaković“ i uzvanike

SUBOTA, 11. veljače - SPOMEN DOM „ĐURO SALAJ“

- 18 SATI: Otvaranje izložbe likovne sekcije RKUD „Đuro Đaković“ uz učešće radnika stvaralaca iz Koprivnice, Varaždina, Raba i Rijeke
- 19 SATI: Svečani koncert
Učestvuju:
RKUD „Proleter“ iz Sarajeva, KUD „Vuk Karadžić“ iz Loznice, KUD „Đuro Salaj“ i RKUD „Đuro Đaković“ iz Slavonskog Broda

sve anost, u ožujku 1969. godine Radni ki dom je predan na korištenje RKUD-u " uro akovi ".⁸⁹

Preseljenjem u prostore Radni kog doma, primanjem novih članova i osnivanjem više sekcija RKUD je povećao svoje aktivnosti. Osim uvježbavanja folklornih koreografija i održavanja prigodnih koncerata, ugošćivao je mnogobrojna društva iz zemlje i inozemstva. Članovi njegove satiri ne scene izvodili su predstave, organizirana su stručna predavanja, primjerice o slikarstvu, za članove društva koji su se amaterski bavili slikanjem. Osnovan je i klub RKUD-a, u kojem su se okupljali igrači i u Radni kom domu slušali radioemisije, gramofonske ploče, igrali šah, čitali novine, knjige... Iako je predan na korištenje RKUD-u, u Radni kom domu su se i nadalje odvijali raznovrsni sadržaji, od predstava s Festivala dramskih amatera Hrvatske, do proslava obljetnica, zabava i plesnih večeri. Koristile su ga i društveno-političke organizacije, Mjesna zajednica "Radni ki trg" i mnogi drugi.

Pod pokroviteljstvom Općinskog sindikalnog vijeća, 10. i 11. veljače 1978. obilježena je 65. godišnjica Radni kog doma i 25. godišnjica RKUD-a " uro akovi ".⁹⁰ Uz prigodne izložbe o Radni kom domu i RKUD-u, svečana akademija održana je u Spomen-domu " uro Salaj". O povijesti radni kog pokreta govorio je Franjo Sertić, a o radu RKUD-a Josip Pečetka, naglasivši da je u proteklih 25 godina imao više od 700 nastupa u zemlji i inozemstvu. Na svečanom koncertu, uz domaćine i druge goste nastupio je i RKUD "Proleter" iz Sarajeva, koji je koncert u Radni kom domu održao i na dan njegovog otvorenja 1912. godine. Spomenikom kulture Radni ki dom je proglašen Rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku od 9. rujna 1982. godine i upisan u Registar nepokretnih spomenika kulture pod registarskim brojem ROS-617.⁹¹

Sedamdeseta obljetnica Radni kog doma proslavljena je 29. listopada 1982. godine. Proširena sjednica Općinskog vijeća Saveza sindikata Hrvatske održana je u Radni kom domu, a potom je u Spomen-domu " uro Salaj" priređena svečana akademija. U nazovnosti građana, predstavnika društveno-političkih organizacija Skupštine općine, predstavnika kulturno-umjetničkih društava i SOUR-a " uro akovi " o jubileju je govorio predsjednik Općinskog sindikalnog vijeća Antun Milašinović, koji je između ostalog istaknuo potrebu političke i ekonomske stabilizacije zemlje, unaprjeđenja životnog standarda i sveukupne socijalne sigurnosti radnika.

S obzirom na činjenicu da je Radni ki dom *u veoma derutnom stanju* te da postoji mogućnost da nadležne inspekcije zabrane njegovo korištenje, Konferencija sindikata SOUR-a " uro akovi " u rujnu 1982. uputila je dopis SIZ-u kulture te društveno-političkim organizacijama općine sa zahtjevom za rekonstrukcijom Radni kog doma i rješavanjem njegovog statusa. U dopisu je između ostalog zatraženo: *Da se podnese ponovni zahtjev RSIZ-u kulture SRH za uvrštenje Doma u programe koji se financiraju na razini Republike, odnosno da se Dom uvrsti u spomenike kulture I. kategorije, da se Dom uvrsti u programe koji se financiraju iz budžeta Skupštine općine Brod, da se provede dogovor o izdvajanju sredstava po završnom radu za rekonstrukciju doma i da se problematika oko Doma digna na razinu Izvršnog vijeća SO SI. Brod te da ukoliko se ne nađu konkretna rješenja razmišlja se da se krajem godine napuste prostorije Doma, a samim tim prestao bi rad RKUD-a " uro akovi ".⁹²*

⁸⁹ Brodski list, 12, 26. ožujka 1969.

⁹⁰ Brodski list, 6, 17. veljače 1978.

⁹¹ Svojstvo kulturnog dobra potvrđeno je Rješenjem Ministarstva kulture RH - Uprave za zaštitu kulturne baštine, od 19. studenoga 2009.

⁹² Brodski list, 36, 17. rujna 1982.

Radni ki dom, oko 1985.

Zbog mogu nosti zabrane korištenja Radni kog doma, prva sredstva za njegovu adaptaciju izdvojena su po završnom ra unu 1982. godine. Po projektu RO "Razvoj projektiranje i konzalting SOUR-a " uro akovi ", radove je izveo OOUR "Novogradnja", SOUR-a GIK "Brod". Potrebna sredstva osigurali su Op insko sindikalno vije e, SOUR " uro akovi ", SOUR "Slavonija DI", "Novogradnja", "Graditelj" "Svjetlost" iz Lužana...⁹³ Krajem prosinca 1984., Op insko sindikalno vije e i Skupština op ine, u okviru rasprava o planovima razvoja za 1985. i o projekcijama razvoja u idu em srednjoro nom razdoblju, u obnovljenom Radni kom domu organizirali su skup gospodarstvenika, na kome je govorio Antun Milovi , predsjednik Privredne komore Hrvatske.

U povodu obilježavanja 40. obljetnice oslobo enja zemlje i 40. obljetnice sindikata, sve ano otvorenje obnovljenog Radni kog doma uprili eno je 27. travnja 1985. godine,⁹⁴ proširenom sjednicom Op inskog vije a Saveza sindikata uz nazo nost predstavnika Vije a Saveza sindikata Jugoslavije, Vije a Saveza sindikata Hrvatske, predstavnika društveno-politi kih organizacija, op ine, regije i republika. Muzej radni kog i NOP za Slavoniju i Baranju u dijelu dvorane postavio je stalnu izložbu "Radni ki dom u Slavonskom Brodu", koju je otvorio Ivan Sekuli , predsjednik Op inskog sindikalnog vije a. U kulturno-umjetni kom programu sudjelovali su lanovi RKUD-a "Proleter" iz Sarajeva, tamburaški orkestar RKUD-a " uro Salaj" te folklorna i muzi ka sekcija RKUD-a " uro akovi ".

U obnovljenom Radni kom domu rad su nastavili RKUD " uro akovi " i KUD "Ivan Senjuk-Ujak". Održavali su sastanke, uvježbavali folklorne koreografije, prire ivali koncerte, ugoš ivali društva iz zemlje i inozemstva. Uz kulturno-umjetni ki rad spomenutih KUD-ova, idu ih su godina u njegovim prostorima održavani i komorni koncerti te kazališne predstave, me u kojima se isti u programi vezani uz Dane lutkara, na kojima su uz Scenu lutaka "Ivana Brli -Mažurani ", gostovala i kazališta iz Zagreba, Novog Sada, Banja Luke... Kao i prijašnjih godina, održavani su sindikalni sastanci, prire ivane zabave, druženja...

⁹³ Brodski list, 27, 13. srpnja 1984.

⁹⁴ Muzej Brodskog Posavlja, Zbirka plakata, kalendara i sitnog tiska

1990.- 2012.

Nakon prvih višestrana kih izbora održanih u Hrvatskoj u proljeće 1990. godine i demokratizacijom društva koja je potom uslijedila, djelatnost su u Radni kom domu nastavila kulturno-umjetni ka društva koja su ga koristila ranijih godina. Agresijom jugovojske i srpskih paravojskih formacija na Republiku Hrvatsku, Dom je ustupljen Hrvatskoj vojsci (HV) koja je u njegovim prostorima boravila do kraja 1992. godine. Iseljnjem HV-a uslijedila je obnova zgrade Radni kog doma, nakon ega je ponovno postao stjecištem kulturno-umjetni kog amaterizma Slavenskog Broda. U njegovim prostorima rad su nastavili: "Folklorni ansambl Broda",⁹⁵ Kulturno-prosvjetno društvo "Ukrajina",⁹⁶ Književno-likovno društvo "Berislavi"⁹⁷ i Plesni studio "Cascavela".⁹⁸

S obzirom na injenicu da je Kazališno-koncertna dvorana "Ivana Brli -Mažurani" u Domovinskom ratu teško stradala, do njene obnove potkraj 1995. godine, glazbeno-scenski programi u gradu izvodili su se u Hrvatskom domu, Franjeva kom samostanu i Radni kom domu. Uz koncerte u okviru "Brodskog glazbenog ljeta" i pojedini programi manifestacije "U svijetu bajki Ivane Brli -Mažurani", održavni su u Radni kom domu, me u kojima se isti e seminar i kazališna radionica za u itelje gostuju ih osnovnih škola u okviru "Susreta djece stradalih hrvatskih gradova" iz projekta "Kultura u službi rehabilitacije djece stradale u ratu", koji se pod pokroviteljstvom UNICEF-a, pet godina održavao u Brodu. I dvodnevna manifestacija "Kultura Rusina i Ukrajinaca Republike Hrvatske - Brod 95", najve im je dijelom održana u Radni kom domu. Obilježeni su i "Dani Plehana u Slavenskom Brodu" kulturno-povijesnom tribinom i okruglim stolom o Plehanu kroz povijest te njegovu zna enju za hrvatsku opstojnost u Bosni i Hercegovini. Od 1994., sljede e dvije godine u prostorima Doma radila je dje ja baletna skupina Studija za moderni i klasi ni ples "Brodski leptiri i",⁹⁹ a od 2007. koristi ih Kino klub Paluba 7.¹⁰⁰ Uz raznovrsne aktivnosti stalnih korisnika, u prostorima Radni kog doma u protekla dva desetlje a bilo je bira ko mjesto za predsjedni ke, parlamentarne i lokalne izbore, održavane su tribine i predizborni skupovi politi kih stranaka, sindikalni sastanci, skupovi radnika trgova kih društava Slavenskog Broda, prire ivane su izložbe, predstavlanja knjiga, zabave...

U povodu obilježavanja 100. godišnjice izgradnje Radni kog doma, sredstvima Ministarstva kulture RH 2012. godine sanirano je krovište i ure eno pro elje, kako bi u obnovljenoj zgradi korisnici Radni kog doma nastavili rad, a gra ani se na raznovrsnim programima okupljali i u nadolaze em vremenu.

⁹⁵ Do 1991. godine Folklorni ansambl Broda djelovao je pod nazivom RKUD "uro akovi", koji je osnovan 1948. Uz folklornu baštinu Slavonije, njeguje folklor i ostalih krajeva Hrvatske. Program je obogatio starogradskim - salonskim plesovima s kraja 19. i po etka 20. stolje a. Prepoznatljiv je po stilskom pjevanju i originalnim vlastitim nošnjama folklorne baštine koju predstavlja. Okuplja oko 300 lanova raspore enih u folklorne skupine i glazbenu sekciju (pjeva ke skupine i tamburaški sastavi). Sudjeluje na mnogobrojnim smotrama, festivalima i turnejama u Hrvatskoj i inozemstvu. Organizator je ili suorganizator brojnih programa, me u kojima se posebno isti e organizacija smotre folklor "Brodsko kolo".

⁹⁶ Sekcija ukrajinskog i rusinskog folklor pri RKUD-u "uro akovi" osnovana je 1979. Osamostalila se 1985. i djelovala pod imenom KUD "Ivan Senjuk - Ujak". Godine 1993. mijenja naziv u Kulturno-prosvjetno društvo "Ukrajina" Slavenski Brod. Djeluje na podru ju Brodsko-posavske županije, okuplja i organizira pripadnike ukrajinske i rusinske nacionalne manjine, njeguje ukrajinsk i rusinski jezik, razvija bogatu kulturno-prosvjetnu djelatnost. Sudionik je brojnih nastupa u zemlji i inozemstvu.

Sažetak

Građevine su kao i ljudi, imaju svoj početak, svoj vijek trajanja, svijetle i tužne trenutke svoga bivstvovanja, svoj kraj, ali opet slično ljudima, iza toga kraja ne slijedi uvijek zaborav. Neke nadžive svoje vrijeme, graditelje i stanovnike, i ostaju kao priča, živa legenda oko koje se i kroz koju se pletu ljudske sudbine, vremena bivša i sadašnja, običaji znani ali zaboravljeni, ljubavi, mržnje i patnje - ljudski život u kontinuitetu.¹⁰¹ Izrečeno se zasigurno može primijeniti i na Radnički dom, spomenik kulture upisan u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, prvi radnički dom u Hrvatskoj koji su vlastitim sredstvima i snagama te pomoći iz zemlje i inozemstva izgradili radnici u Brodu na Savi 1912. godine.

Tijekom minulih stotinu godina bio je sjedište sindikalnih organizacija i ishodište mnogobrojnih aktivnosti koje su radnici poduzimali kako bi ostvarili određene ekonomske, socijalne i političke ciljeve. U njemu su se okupljali nezaposleni radnici, a u vrijeme tarifnih i štrajkaških pokreta u Domu je djelovao štrajkaški odbor i radnička kuhinja. Cjelokupna kulturno-prosvjetna, sportska i druge aktivnost radništva, osobito prvih desetljeća njegova postojanja, ne bi se mogle ni zamisliti bez ustanove kao što je Radnički dom. Radnička prosvjetna grupa "Sloga" i Radničko kulturno-umjetničko i sportsko društvo "Jedinstvo", intenzivnim radom pojedinih sekcija okupljali su radništvo na mnogobrojnim manifestacijama te kulturno-prosvjetnim i sportskim aktivnostima. Njihovo djelovanje nije se iskazivalo samo kao oblik borbe za radničko kulturno stvaralaštvo, nego i kao nastojanje za širom društvenom afirmacijom radnika, pri čemu se istodobno potirala i sindikalna isključivost koju su provodile pojedine sindikalne organizacije. U njegovim prostorima organizirane su radničke skupštine, sastanci, politički skupovi, kongresi, savjetovanja, prosvjedni skupovi, predavanja, kazališne predstave, koncerti, proslave, zabave, sijela...

Tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata korišten je za bolničke potrebe. Nakon Drugog svjetskog rata njegove su prostore za raznovrsne aktivnosti koristili: Mjesno sindikalno vijeće, društveno-političke organizacije grada, omladina... Od 1957. godine, u njemu je djelovalo "Radničko sveučilište" i Kino "Radnički dom". Od 1969. godine povjeren je na upravljanje i skrb RKUD-u „urošakovi“, a nakon 1991. Folklornom ansamblu Broda. Početkom Domovinskog rata u Domu je bila smještena Hrvatska vojska, a potom, sve do danas stajalište je kulturnog amaterizma Slavenskog Broda.

Kroz minulo stoljeće, u prostore Radničkog doma utkalo se življenje niza naraštaja, od njegovih graditelja i boraca za ostvarenje radničkih prava, do nositelja i poštovatelja kulture, prosvjete, književnosti, umjetnosti, prijatelja sporta i zabave.

⁹⁷ Osnovano je 1991., spajanjem književnog kluba "Nada" i likovnog kruga "urošakovi". Djelovalo je pod okriljem Folklornog ansambla Broda do 1994., kada se osamostalilo. Okuplja književne i likovne amatere Slavenskog Broda, organizira likovne kolonije, izložbe i književne večeri.

⁹⁸ Rad je započeo 1989. kao "Sekcija za suvremeni ples, društveni ples na sceni i akrobatski rock & roll" u okviru RKUD-a "urošakovi". Kasnije se osamostalio.

⁹⁹ Osnovan je 1994. godine, sudjelovao je na mnogobrojnim manifestacijama u Republici Hrvatskoj i Europi.

¹⁰⁰ Klub ljubitelja filma djeluje od 2007. godine. Radi se o građanskoj skupini, koja svojim aktivnostima utječe na kulturni prostor grada Broda. Izbor i prikazivanje klasičnih i kulturnih filmskih ostvarenja angažman je intelektualaca na art području njegovanja kulture življenja i nije nadomjestak za ugašena brodska kina.

¹⁰¹ Ana Adrović, Pod starim krovovima, Brodski list, 28, 14. srpnja 1989.

KATALOG

1. *Radni narode Broda i okolice!*

21. listopada 1905.

letak, papir, tisak, 24 x 15 cm

MBP/SP 325

Poziv Odbora brodskih socijalnih demokrata na javnu pu ku skupštinu koja e se održati u Kasini 22. listopada 1905., kako bi se podigao *glas potla enih i izrabljenih*, budu i da narodu *ne dopuštaju nikakova prava sastajanja, udruživanja, slobode štampe, ne dadu mu izbornog prava, ve ga drže u okovima neznanja, nevolje i bespravlja.*

2. *Štrajk trgova kih namještenika*

1911.

dopisnica, papir, tisak, 9 x 13,5 cm

MBP/KHZ 4680

Na dopisnici je natpis: *U spomen štrajka-/ju ih trgov. na-/mještenika 1. svibnja/1911 u Brodu n. S.*

3. *uro Salaj (1889. - 1958.)*

crno-bijela fotografija, 14,5 x 10 cm

MBP/FKHZ 3537

uro Salaj, kroja ki radnik, od 1910. živio je u Brodu. Jedan je od inicijatora izgradnje Radni kog doma te osniva a SRPJ(k). Godine 1920. bio je poslanik u Ustavotvornoj skupštini i gradski zastupnik u Brodu. Pod optužbom da je sudjelovao u atentatu na regenta Aleksandra Kara or evi a 1921. osu en je na dvogodišnju zatvorsku kaznu. Bio je lan Politbira CK KPJ. Boravio je u SSSR-u kao predstavnik CK KPJ pri Kominterni, sura ivao na radiostanici Slobodna Jugoslavija i bio predsjednik Sveslavenskog kongresa. Od 1945. do smrti bio je predsjednik Saveza sindikata Jugoslavije.

4. Stjepan Bubli (1887.-1965.)
crno-bijela fotografija, 13,5 x 8,5 cm
MBP/FSP 1423

Stjepan Bubli, krojački radnik, jedan od inicijatora izgradnje Radničkog doma. Nakon pobjede SRPJ (k) na općinskim izborima izabran je za gradonačelnika Broda (1920.-1924.). Zbog dočeka regenta Aleksandra na njegovom prolazu kroz Brod 1920., po presudi partijskog suda isključen je iz KPJ. Njegov daljnji rad vezan je uz reformistički radnički pokret.

5. Mirko Dolenc (1881. - 1969.)
crno-bijela fotografija, 9 x 6 cm
MBP/SP 1177

Mirko Dolenc, strojarski radnik, jedan je od inicijatora izgradnje Radničkog doma i dužnosnik u njegovoj upravi. Godine 1919. predsjednik je Mjesnog sindikalnog vijeća, a 1920. na listi SRPJ(k) izabran je u Gradsko poglavarstvo kao dogradonačelnik.

6. Zemaljska Politička Organizacija Socijalno-Demokratske Stranke Hrvatske i Slavonije 1912.

papir, tisak, rukopis, 11 x 16 cm
MBP/SP 2748

Politička kartica na ime Jakoba Žagara. Član stranke bio je od 1. siječnja 1909. do 1. siječnja 1912.

7. Molbenica odbora Radni kog doma

10. ožujka 1912.

papir, rukopis, 34 x 21 cm

MBP/SP 978

Odbor za gradnju Radni kog doma uputio je Gradskom poglavarstvu molbu za sabiranje dobrovoljnih priloga. Dozvola kojom se Me ustrukovnoj radni koj organizaciji dopušta da tijekom tri mjeseca na podru ju grada Broda sabire dobrovoljne priloge za gradnju Radni kog doma izdana je 15. ožujka 1912.

8. Utemeljiteljna karta za Socijalisti ki radni ki dom u Brodu n. S.

1912.

papir, tisak, rukopis, 6 x 8 cm

MBP/SP 796

Utemeljiteljna karta na ime Ive Vulinovi a, koji je uplatio iznos od jedne krune kao temeljni prinos za "Radni ki dom" u Brodu na Savi.

9. Za "Dom" socijalno dem. radništva u Brodu na Savi 1912.

papir, tisak, 6 x 8 cm

MBP/SP 7074

Radi prikupljanja sredstava za izgradnju Radni kog doma, tiskana je kartica s natpisom: Za "DOM" socijalno dem./ radništva u Brodu na Savi./1 CIGLA/10 FILIRA

10. *Ilanovnik Zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom" u Brodu n. S.*

Brod, 1912.

papir, tisak, 15 x 11,5 cm, 18 str.

MBP 639

Zadruga "Socijalisti ki radni ki dom" u Brodu n. S. osnovana je 6. kolovoza 1912. Predmet zadružnog poslovanja bio je: *sagra enje i upravljanje ku e Socijalisti ki Radni ki Dom u Brodu na Savi, koja ima služiti za pu ke sastanke, skupštine, biblioteke i itaonice, za otvorenje pu kih gostiona, kuhinja, kona išta i tomesli no.*

11. *Otvorenje Radni kog doma*

1912.

plakat, papir, tisak, 95 x 62 cm

MBP-16836

Otvorenje Radni kog doma organizirao je Me ustrukovni odbor soc. dem. radništva u Brodu na Savi 20. listopada 1912. Na sve anosti je sudjelovalo Radni ko pjeva ko društvo "Proleter" iz Sarajeva". Po etak proslave predvi en je u 11 sati prije podne, a zabave u 3 sata popodne.

12. *Otvorenje Radni kog doma*

1912.

crno-bijela fotografija, 25 x 31 cm

MBP/FSP 1652

Sve anost otvorenja Radni kog doma uprili ena je 20. listopada 1912.

13. *Sudionici otvorenja Radni kog doma*
1912.

crno-bijela fotografija, 25 x 31 cm

MBP/ FKHZ 3312

Sudionici otvorenja Radni kog doma snimljeni 20. listopada 1912.

14. *Vitomir Kora (1887. - 1941.)*

crno-bijela fotografija, 6,5 x 5 cm

Vitomir Kora nazo io otvorenju Radni kog doma i govorio u ime Glavnog odbora Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije.

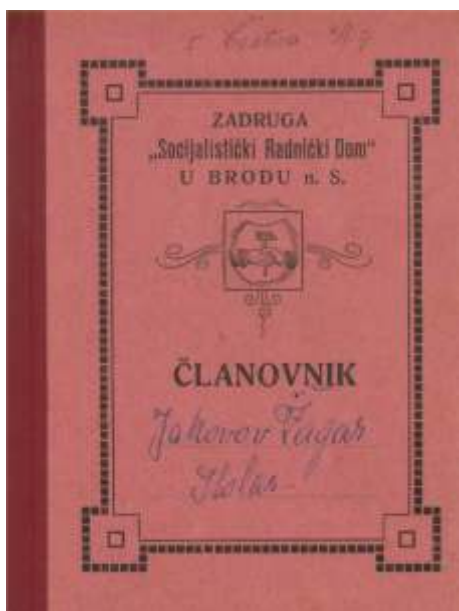
15. *Utemeljiteljna karta za Socijalisti ki Radni ki Dom u Brodu n. S.*

3. prosinca 1912.

papir, tisak, rukopis, 8,8 x 13 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

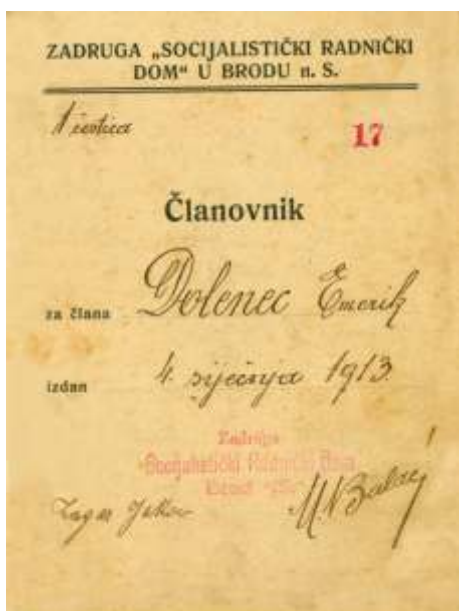
Utemeljiteljna karta na ime Emerika Dolenca, koji je uplatio 5 kruna kao temeljni prinos za Radni ki dom.

16. Članovnik zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom" 1912.
 papir, tisak, rukopis, 15 x 11 cm
 HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.
 Članovnik na ime Jakova Žagara.

17. Članovnik zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom" 1912.
 papir, tisak, rukopis, 15 x 11 cm
 HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.
 Članovnik na ime Lazara Lipovca.

18. Članovnik zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom" 1913.
 papir, tisak, rukopis, 15 x 11 cm
 HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.
 Članovnik na ime Emerika Dolenca,
 izdan 4. siječnja 1913.

19. Molba Upravnog odbora Radni kog doma velja a 1913.

papir, rukopis, 34 x 21 cm

MBP/SP 979

Upravni odbor Radni kog doma obra a se Gradskom poglavarstvu za pomo u svrhu humanitarno-socijalnih potreba. Pomo nije odobrena radi nedostatka nov anih sredstava.

20. Dvorana Radni kog doma 1913.

crno-bijela fotografija, 12,5 x 17,5 cm

MBP/SP 3819

21. "Žrtve" 1913.

papir, tisak, 18 x 13 cm

MBP/KHZ 3352

Raspored drame "Žrtve" Bogoslava K. Joschta, u režiji Gjure Salaja.

22. Radnički prosvjetni pjevački klub "RAD" u Brodu na Savi
1914.
papir, tisak, rukopis, 9 x 12 cm
Clanska iskaznica na ime Jakoba Žagara, koji je pristupio klubu 31. siječnja 1914.

23. Radni narode!
1914.
plakat, papir, tisak, 31,5 x 23,5 cm
MBP-16824
Međustrukovni odbor Socijal-demokratske stranke u Brodu poziva na veliku javnu pučku skupštinu radništva i građanstva s dnevnim redom: "Radništvo i hrvatski sabor".

24. Vojna bolnica
1914. - 1918.
crno-bijela fotografija, 13 x 18 cm
MBP, fototeka
Pacijenti, zdravstveno osoblje i vojnici snimljeni u Radničkom domu koji je tijekom Prvog svjetskog rata korišten za potrebe vojne bolnice.

25. *Dopis Zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom"*
21. velja e 1917.

papir, rukopis, 28 x 21,5 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

Zadruga izvješ uje Gradsko poglavarstvo da prilaže 56,58 kruna u korist obitelji mobiliziranih radnika kao isti prihod s pokladne zabave održane u Radni kom domu.

Doprinosi		Izdaci	
140	1000	140	1000
140	1000	140	1000
110	700	110	700
50	350	50	350
40	280	40	280
150	1050	150	1050
50	350	50	350
10	70	10	70
200	1400	200	1400
40	280	40	280
	2380		2380
Ukupno 2380 Zadržano 1000 Ostalo 1380		Ukupno 2380 Zadržano 1000 Ostalo 1380	

26. *Knjiga obra una gostione*
1918.

papir, rukopis, 24 x 15 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

U knjizi su navedeni primici i izdaci gostionice Radni kog doma.

Uvod		Zbirnik	
1	1000	1	1000
2	2000	2	2000
3	3000	3	3000
4	4000	4	4000
5	5000	5	5000
6	6000	6	6000
7	7000	7	7000
8	8000	8	8000
9	9000	9	9000
10	10000	10	10000
11	11000	11	11000
12	12000	12	12000
13	13000	13	13000
14	14000	14	14000
15	15000	15	15000
16	16000	16	16000
17	17000	17	17000
18	18000	18	18000
19	19000	19	19000
20	20000	20	20000

27. *Zapisnik povjerenstva*
30. studenoga 1918.

papir, strojopis, 35 x 21cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII., 176

Zapisnik sadržava popis radova u iznosu od 16.315 kruna koje je potrebno obaviti na zgradi Radni kog doma nakon iseljenja vojske. Zapisnik je sastavljen pred povjerenstvom koje je predvodio gradona elnik Stjepan Ben evi . Vojsku je zastupao kapetan Zvonimir Demi .

28. Potvrda o osiguranju Radni kog doma 1922.

papir, tisak, rukopis, 35,4 x 25 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

"Croatia", osiguravajuća zadruga u Zagrebu, potvrđuje da je Zadruga "Socijalistički radni dom" osigurala zgradu Radni kog doma.

29. Članska karta SRPJ (k)

1919.

papir, tisak, 13,5 x 23 cm

MBP/SP1092

Uz slogan: Proleterima svijeta selo, ujedinite se!, otisnut je Izvadak iz privremenog partijskog štatuta.

30. Članovi KPJ i SKOJ-a

1920.

crno-bijela fotografija, 9 x 15 cm

MBP/KHZ 3846

Članovi KPJ i SKOJ-a u Brodu, snimljeni ispred ulaza u Radni dom.

37. *Sudionici I. kongresa Saveza šiva ko-odjevnih radnika Jugoslavije*
1922.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,3 cm
MBP/FSP 1165

Natpis na fotografiji: I. Kongres/Saveza
Šiva ko/Odjevnih Radnika/Jugoslavije/ dne 27, 28,
29/VIII. 1922. Brod.

38. *Elektrina centrala Prve jugoslavenske tvornice vagona, strojeva i mostova d.d.*
oko 1925.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5
MBP, fototeka

Tvornica je osnovana 1921., djeluje i danas pod
nazivom "uro akovi " Holding.

39. *Novi radničke komore u Brodu na Savi*
oko 1925.

crno-bijela fotografija, 13 x 18 cm
MBP/FKHZ 3448

40. *Štrajk radnika "Slavonije" i "Slaveksa"*
1925.

crno-bijela fotografija, 12,5 x 17,5 cm
MBP/FKHZ 2500

Jednomjesečni štrajk završen je krajem kolovoza
1925. Za štrajkaše i njihove obitelji u Radni kom
domu organizirana je radnička kuhinja.

41. Zapisnik
21. kolovoza 1925.
papir, strojopis, rukopis, 28 x 21 cm
HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, 1.1-2; 1.3, sig.2.7
Zapisnik je sastavljen u Gradskom poglavarstvu u vrijeme pregovora štrajkuju ih radnika "Slavonije i Slaveksa" i uprave tvornice koja odustaje od sniženja nadnica za 10%.

42. Industrija grada Broda
1926.
Na razglednici su: Prva jugoslavenska tvornica vagona, strojeva i mostova d.d., "Slavonija" tvornica poku stva, "Oranica" d.d. tvornica za poljoprivredne strojeve, Parna pilana i tvornica furnira "Slavex" d.d, "Zvijezda" paromlin d.d.

43. S. P. N. J. Podružnica Brod n./S.
1926.
crno-bijela fotografija, 16 x 22 cm
MBP/FSP 1161
Savez privatnih namještenika Jugoslavije. Na fotografiji je naljepnica s natpisom: Prvi nedeljnik po inak/3.I.1926. S. P. N. J./ Podružnica Brod n./S.

44. Iskaznica B. r. š. k. "Proleter"

1920.

papir, tisak, rukopis, 7 x 9 cm

MBP/SP 2

Iskaznica Brodskog radničkog športskog kluba "Proleter" na ime Jozice Petkovića, koji je postao član kluba 15. svibnja 1920. "Proleter" je osnovan 1919. godine.

45. Vrpca redara B. r. š. k. "Proleter"

oko 1920.

tkanina, tisak, 4,5 x 36 cm

MBP/SP 1

Na tkanini crvene boje, crnim slovima otisnuto: B. r. š. k. "PROLETER"

46. B. r. š. k. "Proleter"

1920.

crno-bijela fotografija, 9 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 3902

47. B. r. š. k. "Proleter"

oko 1926.

crno-bijela fotografija, 10 x 14,5 cm

MBP, fototeka

48. Radnička prosvjetna grupa "Sloga" (sekcija diletanata)

1922.

plakat, papir, tisak, 31,5 x 44,5 cm

MBP/SP 634

Obavijest da će "Sloga" u Radnički dom 26. ožujka 1922. izvesti predstavu "Vučina", dramu u tri čina dr. Milana Ogrizovića, u režiji Blaža Rogića. "Sloga" je osnovana 1. travnja 1914. godine.

49. Scena iz predstave "Vučina"

1922.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 14 cm

MBP/FKHZ 4665

"Sloga" je predstavu izvela u Radnički dom 1922.

50. Tamburaški zbor Radničke prosvjetne grupe "Sloga"

1923.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 4651

Natpis na fotografiji: I. Tam. zbor/Rad. Prsv. grupe/ "Sloga"/Brod n.S.

51. Radnička prosvjetna grupa "Sloga"

1923.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 1904

52. Najamni ugovor

17. lipnja 1930.

papir, strojopis, 34 x 21 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, inv. br. VII.

Ugovor je sklopljen između uprave Općeg radničkog saveza Jugoslavije i uprave Zadruga "Socijalistički Radnički Dom" kojim ORSJ unajmljuje prostore u Radničkom domu.

53. Molba Franje Fajerbaha

28. lipnja 1930.

papir, tisak, rukopis, 28,5 x 21 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

Franjo Fajerbah moli ravnateljstvo Zadruga "Socijalistički Radnički Dom" da ga primi za član.

54. Godišnja skupština krojača URSSJ u Brodu

1931.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm

MBP/FSP 1437

Na fotografiji je natpis: Proleterii svijuu zemalja ujedinite se!

55. Kroja ki radnici
1932.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13 cm
MBP/FSP 1438

Natpis na fotografiji: Radnici stvarajte jedinstveni
radni ki pokret / ŽIVILA SLOGA.

56. Vasilij Petrovi Antipov: "Kada div po iva"
Slika za zastor pozornice Radni kog doma.

...
Zadruga Radni Dom
Brod 7/8.

I M E N I K

Ukupno 85 članova ZADRUGA "SOCIJALISTI KI RADNI KI DOM" U BRODU NA SUTI:

1) Biser Stanić, voditelj iz Broda	3 osoblje,
2) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
3) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
4) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
5) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
6) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
7) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
8) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
9) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
10) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
11) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
12) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
13) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
14) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
15) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
16) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
17) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
18) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
19) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
20) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
21) Biser Stanić, voditelj iz Broda	1 osoblje,
Ukupno ... 85 osoblje.	

Brod 7/8, dan 21. svibnja 1934.

Zadruga
Radni Dom
Brod 7/8.

57. Imenik zadrugara Zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom"
21. svibnja 1934.

papir, strojopis, 34 x 21 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

Imenik sadržava 21 zadrugara s ukupno 85 estica, a
ine ga pojedinci i sindikalne podružnice.

58. *Dopis Radni ke komore za Hrvatsku i Slavoniju*
25. velja e 1935.

papir, strojopis, 16,5 x 21 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

Dopis je upu en ravnateljstvu Zadruga "Socijalisti ki Radni ki Dom" kojim se traži odluka o dogradnji Radni kog doma.

59. *Oglas*

25. travnja 1935.

plakat, papir, tisak, 62 x 47 cm

MBP-16825

Pretstojništvo gradske policije u Brodu oglasom zabranjuje proslavu 1. svibnja. *Zabranjene su sve povorke, ophodi, manifestacije, zborovi, zabave i koncerti, kao i raspa avanje letaka i prvosvibanjske štampe.*

60. *Štrajk kroja kih radnika*

1937.

crno-bijela fotografija, 8,8 x 13,5 cm

MBP/FSP 1171

Kroja ki radnici stupili su u štrajk 8. studenoga 1937. Štrajk je okon an potpisivanjem kolektivnog ugovora.

61. *Josip Kraš (1900. - 1941.)*

crno-bijela fotografija, 5 x 3,5 cm

Nazio je na proslavi 25. godišnjice Radni kog doma 1937. godine. U svom je govoru najviše pozornosti posvetio ekonomskom i društvenom položaju radnika i zna enju radni kih domova.

62. *Radni ko pjeva ko društvo "Jednakost"*

crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm

MBP/FSP 1176

RPD "Jednakost" gostovalo je na proslavi 25. godišnjice Radni kog doma 1937.

63. *Priredba gra evinskih radnika 1938.*

crno-bijela fotografija, 9 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 5847

Priredba je održana u Radni kom domu.

64. Štrajk varilaca Tvornice vagona 1938.

crno-bijela fotografija, 10 x 14,5 cm
MBP/FSP 1164

U vrijeme štrajka varilaca Tvornice vagona štrajkaši su se svakodnevno sastajali u Radni kom domu.

65. Filip Markoti (1889. - 1946.)

crno-bijela fotografija, 13 x 10 cm

Godine 1938. kao prvi građanski političar govorio je na predizbornom skupu u Radni kom domu.

66. Josip Kavaj (1914. - 1941.)

crno-bijela fotografija, 9,5 x 7 cm
MBP/FSP 1430

Josip Kavaj, strojobravar, član MMO URSSJ, organizator brojnih radničkih skupova, tarifnih i štrajkaških akcija.

68. *Nau nici Tvornice vagona*
1939.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm
MBP/FKHZ 3382

Nau nici Tvornice vagona u vrijeme štrajka koji je trajao od ožujka do svibnja 1939.

69. *Štrajkaška kuhinja URSS-a*
1939.

crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP/FSP 1655

Generalni štrajk u Tvornici vagona trajao je od ožujka do kraja svibnja 1939. U Radni kom domu bio je štrajkaški odbor, a organizirana je i radni ka kuhinja.

70. *Radni ko sportsko društvo "Jedinstvo"*
1931.

crno-bijela fotografija, 6 x 8,5 cm
MBP, fototeka

Djelovalo je u okviru Radni kog kulturno-umjetni kog i sportskog društva "Jedinstvo", koje je osnovano 1929.

71. *Radni ko esperantsko društvo*
1932.

crno-bijela fotografija, 6 x 8,5 cm
MBP/FKHZ 3111

Esperanto je u Brodu imao dosta poklonika, kako u gra anskim krugovima, tako i me u radništvom.

72. *La Suda Stelo*

br. 4-5, Slavonski Brod, 1934.

papir, tisak, 29 x 20,7 cm

Prvi broj "Južne zvijezde" objavljen je 1. srpnja 1932. Bio je to prvi esperantski list u Jugoslaviji, koji je izdavao Radničko esperantsko društvo osnovano 1929. Izlazio je u Brodu do sredine 1941., a od 1945. u Zagrebu. U Brodu je objavljeno 95 brojeva.

73. *Jazz orkestar S. P. N. J.*

1934.

crno-bijela fotografija, 8,8 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 4650

Jazz orkestar Saveza privatnih namještenika Jugoslavije. Natpis na fotografiji: THE JAZZ/S. P. N. J./PODR. BROD.

74. *Skupina glumaca*

1935.

crno-bijela fotografija, 9 x 13,5 cm

MBP/FSP 1174

Skupina glumaca nakon izvođenja predstave "Pijani šuster" u Radničkom domu

75. HPD "Davor"

1938.

crno-bijela fotografija, 8 x 12 cm

MBP/FKHZ 5230

Hrvatsko pjevačko društvo "Davor" na pokladnoj reduti "Na obali Save" u Radni kom domu. HPD "Davor" osnovan je 1871. Uz prekide u radu 1948.-1971., 1972.-1991., djeluje i danas.

76. Zabava

1938.

crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm

MBP/FKHZ 1431

Zabava je održana u Radni kom domu. Prihod je namijenjen nezaposlenim krojačkim radnicima.

77. Prijava zabave

17. veljače 1939.

papir, strojopis, 29 x 21 cm

HR-DASB, Gradsko poglavarstvo, VII.

Podružnica Saveza građevinskih radnika Jugoslavije prijavljuje Pretstojništvu gradske policije zabavu koja će se održati u Radni kom domu.

78. Radnički dom
oko 1945.
crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP/FKHZ 778

79. Čajanka sa plesom
1945.
plakat, papir, tisak, 31,5 x 47,5 cm
MBP-16826
Podružnica Saveza kožarske industrije u Slavonskom Brodu 28. listopada 1945. priređuje čajanku s plesom u Radničkom domu.

80. RKUD "Jedinstvo", dramska grupa
1946.
crno-bijela fotografija, 8,5 x 13,5 cm
MBP, fototeka

81. Svečana akademija
20. siječnja 1949.
plakat, papir, tisak
HR-DASB, Fond plakata
Društvo za kulturnu suradnju sa SSSR-om priređuje svečanu akademiju u povodu 25. godišnjice Lenjinove smrti u Fiskulturnom domu (bivši Radnički dom).

82. Sve ano otvorenje starog Radni kog doma 1950.

plakat, papir, tisak
HR-DASB, fond plakata

83. Radni ki trg u Slavonskom Brodu oko 1950.

crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP/FKHZ 5050
Radni kim trgov nazvan je 1931. godine.

84. Radni ko kulturno-umjetni ko društvo "Jedinstvo"

oko 1950.
crno-bijela fotografija, 8,5 x 12,5 cm
MBP/FKHZ 2884

"Jedinstvo" je osnovano 1929. Prostorije Radni kog doma koristilo je od 1932. godine. Zabranjeno je odlukom vlasti krajem 1938. , obnovljeno je 1945.

85. RKUD "Jedinstvo", dramska sekcija oko 1950.

crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP/ FKHZ 5669

86. Zabava

1954.

plakat, papir, tisak, 59 x 42 cm

MBP-16827

Sindikalna podružnica Tvornice turpija u Slavskom Brodu, 13. studenoga 1954. u Radni kom domu prire uje svoju prvu veliku zabavu.

87. Zabava

1954.

plakat, papir, tisak, 59 x 42 cm

MBP-16828

Sindikalna podružnica stolarije "Sava" Slavonski Brod 10. travnja 1954. prire uje u Radni kom domu veliku zabavu s tombolom.

88. ajanka s plesom

1955.

plakat, papir, tisak, 42 x 30 cm

MBP-16829

RKUD "Jedinstvo" u Radni kom domu 29. listopada 1955. prire uje ajanku s plesom

89. 10-godišnjica Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije 1955.

plakat, papir, tisak, 59,5 x 42 cm
MBP-16667

Savez ratnih vojnih invalida u Slavonskom Brodu priređuje proslavu 10. godišnjice postojanja i rada Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije. U Radni kom domu 8. listopada 1955. priređuje se zabava.

90. Sve ana akademija 1955.

papir, tisak, 59, 5 x 42 cm
MBP-16830

Strelja ka družina "Maršal Tito" u povodu godišnjice naziva družine, u Radni kom domu 4. velja e 1955. održava sve anu akademiju s idejnim i kulturno-umjetni kim programom.

91. Zabava 1955.

plakat, papir, tisak, 42 x 59 cm
MBP-16831

Sindikalna podružnica op e bolnice Slavonski Brod 16. travnja 1955. u Radni kom domu priređuje zabavu.

92. Zabava

1956.

plakat, papir, tisak, 42,5 x 59,5 cm

MBP-16832

Sindikalna podružnica Auto-transportnog poduzeća "Prevoz" u Slavonskom Brodu 11. veljače 1956. prireduje zabavu u Radničkom domu.

93. Orkestar "Mladost" RKUD-a "urođakovi"

1956.

crno-bijela fotografija, 8 x 13 cm

Orkestar "Mladost" - doček Nove godine.

94. Zabava

1956.

plakat, papir, tisak, 42 x 59,5 cm

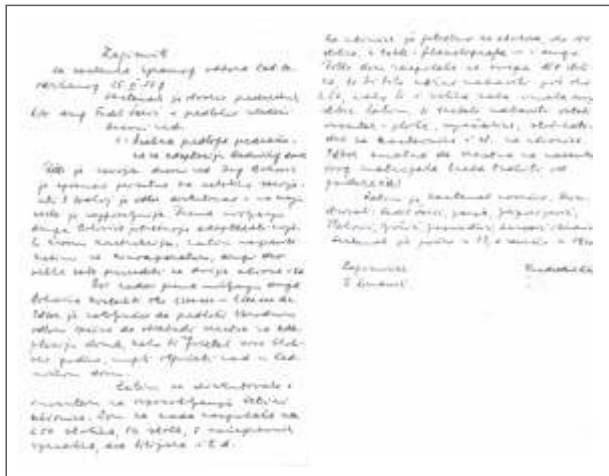
MBP-16833

Osnovna organizacija SSRN "Štrosmajerova ulica" 10. studenoga 1956. prireduje veliku zabavu u Radničkom domu.

95. Zabava
1957.
plakat, papir, tisak, 42 x 29,5 cm
MBP-16834

Zabavu s programom u Radničkom domu 12. siječnja 1957. priređuje Inicijativni odbor Kulturno-umjetničkog društva Srednjoškolske omladine u Slavskom Brodu.

96. Zapisnik Upravnog odbora "Radni kog sveu ilišta"
25. lipnja 1957.
papir, rukopis, 30 x 21 cm
HR-DASB - 350, inv. br. 1-13

Zaključak Upravnog odbora Radni kog sveu ilišta da se od Narodnog odbora općine zatraže sredstva za adaptaciju Radni kog doma, kako bi nova školska godina započela u njegovim prostorima.

97. Ugovor o sanaciji Radni kog doma
19. rujna 1964.
papir, strojopis, 30 x 21 cm
HR-DASB-350/9

Ugovor je sklopljen između naručitelja radova Radni kog sveu ilišta "uro Salaj" i izvođača radova, Zidarske radnje Ljubomira Božilovića iz Niša.

98. Ra un za li ila ke usluge
16. studenoga 1964.
papir, strojopis, rukopis, 30 x 21 cm
HR-DASB-350/9

Ra un za li ila ke radove na zgradi Radni kog doma u iznosu od 204.000 dinara ispostavio je li ilac Ivan Piha .

99. Odluka Radni kog sveu ilišta " uro Salaj"
29. prosinca 1966.
papir, strojopis, rukopis, 30 x 21 cm
HR-DASB- 338, inv. br. 45

Radna zajednica Radni kog sveu ilišta " uro Salaj" donijela je odluku o prodaji osnovnih sredstava Kina "Radni ki dom", s obzirom na to da je preselila u prostore Spomen-doma " uro Salaj".

100. RKUD " uro akovi ", folklorna skupina
oko 1970.
crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP/F KHZ 5689

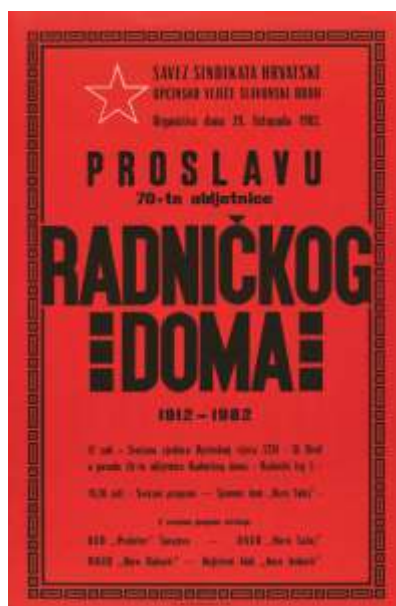
RKUD " uro akovi " osnovan je 1948. Prostori u Radni kom domu dodijeljeni su mu 1968. godine.

101. *RKUD "uro akovi "*
oko 1975.
crno-bijela fotografija, 10 x 15 cm
MBP/FKHZ 1895
Scena iz komedije Branislava Nušića.

102. *65. godišnjica Radni kog doma i 25. godišnjica RKUD-a "uro akovi "*
1978.
plakat, papir, tisak, 66 x 40 cm
MBP-16835
Pod pokroviteljstvom Op inskog sindikalnog vijeća 10. i 11. veljače 1978. organizirana je proslava 65. godišnjice Radni kog doma i 25. godišnjice RKUD-a "uro akovi ".

103. *Radni ki dom 1912 - 1982.*
1982.
plakat, papir, tisak, 92,5 x 60 cm
MBP-16672
Savez sindikata Hrvatske, Op insko vijeće SlavonSKI Brod organizira 29. listopada 1982. proslavu 70. obljetnice Radni kog doma, sveanom sjednicom Op inskog vijeća SSH i prigodnim programom.

104. *Zahtjev za izdavanje suglasnosti*

4. travnja 1984.

papir, strojopis, 30 x 21 cm

HR-DASB-338

SIZ kulture Op ine Slavonski Brod podnio je Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Osijeku zahtjev za izdavanje suglasnosti za zaštitne radove na Radni kom domu.

105. *Rješenje Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku*

3. svibnja 1984.

papir, strojopis, 30 x 21 cm

HR-DASB-338

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku izdao je prethodnu dozvolu za adaptaciju zgrade Radni kog doma prema projektu RO Razvoj, projektiranje i konzalting SOUR-a" uro akovi ".

106. *Dopis odboru za zaštitu Radni kog doma*

30. ožujka 1984.

papir, strojopis, 29,5 x 21 cm

HR-DASB-338

"Slavonija DI" izvješ uje Odbor za zaštitu Radni kog doma pri SIZ-u kulture da e darovati oko 1.000 kg bitumena za postavljanje parketa u Radni kom domu.

107. *Dopis odboru za zaštitu Radni kog doma*
30. travnja 1984.

papir, strojopis, 29,5 x 21 cm
HR-DASB-338

"Velepromet" izvješ uje Odbor za zaštitu Radni kog doma da e darovati platno za zastave na pozornici Radni kog doma.

108. *Radni ki dom*
oko 1985.

crno-bijela fotografija, 9 x 14 cm
MBP, fototeka

109. *KUD "Ivan Senjuk - Ujak"*
oko 1988.

fotografija u boji, 9 x 12,5 cm

Ianovi KUD-a u Radni kom domu. Godine 1985. Muzej radni kog i NOP za Slavoniju i Baranju u dijelu dvorane postavio je izložbu "Radni ki dom u Slavonskom Brodu" (u pozadini).

110. *"Jaje"*

29. travnja 1991.

fotografija u boji, 10 x 15 cm

Predstavu "Jaje" na pozornici Radni kog doma izvela je Scena lutaka "Ivana Brli -Mažurani".

111. *Folklorni ansambl Broda*
oko 1993.

fotografija u boji, 13 x 18 cm

FAB je do 1991. godine djelovao pod nazivom RKUD "uro akovi". Uz folklornu baštinu Slavonije, njeguje folklor i ostalih krajeva Hrvatske. Prepoznatljiv je po stilskom pjevanju i originalnim vlastitim nošnjama folklorne baštine koju predstavlja.

112. *Brodsko glazbeno ljeto*
1993.

fotografija u boji, 9 x 12,5 cm

Brodsko glazbeno ljeto, manifestacija klasične i suvremene glazbe utemeljena je 1990. Koncerti su održavani i u Radni kom domu.

113. *Plesni studio "Cascavela"*
oko 1994.

fotografija u boji, 8 x 12,5 cm

Rad je započeo 1989. kao "Sekcija za suvremeni ples, društveni ples na sceni i akrobatski rock & roll", u okviru RKUD-a "uro akovi". Kasnije se osamostalio.

114. *U svijetu bajki Ivane Brli -Mažurani*

fotografija u boji, 13 x 18 cm

Manifestacija "U svijetu bajki Ivane Brli -Mažurani", potiče i promiče dječje stvaralaštvo i stvaralaštvo odraslih za djecu kroz raznovrsne programe. U Radni kom domu održavani su dijelovi manifestacije, među kojima su seminari i kazališne radionice za učenike koji gostuju u osnovnim školama u okviru "Susreta djece stradalih hrvatskih gradova", i akcije "Gradonačelnici branitelji djece".

115. Izložba KLD "Berislavi " u Radni kom domu oko 2005.

fotografija u boji, 8 x 12,5 cm

KLD "Berislavi " osnovano je 1991. Okuplja književne i likovne amatere Slavenskog Broda, organizira likovne kolonije, izložbe i književne večeri.

116. Radni ki dom nakon obnove 1995.

fotografija u boji, 10 x 15 cm

117. Rješenje Ministarstva kulture RH 19. studenoga 2009.

papir, raunalni ispis, 29 x 21 cm

Rješenjem Ministarstva kulture RH zgrada Radni kog doma zaštićena je kao spomenik kulture i upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku pod registarskim brojem ROS-617, ima svojstvo kulturnog dobra.

Bibliografija

Literatura

- Mato Artuković, *"Posavska Hrvatska" o Brodu krajem 19. stoljeća*, Scrinia Slavonica 2, Slavonski Brod, 2002.
- *Brod i okolica*, Vinkovci, 1998.
- *Brodsko-posavska županija*, Slavonski Brod, 2004.
- Cascavela, *Naših prvih dvadeset godina*, Slavonski Brod, 2008.
- Josip Šinkl, *Lutkarstvo u Brodu 1945. - 1998.*, Slavonski Brod, 2000.
- *Uro Salaj, Prilozi za biografiju i izbor radova*, Slavonski Brod, 1968.
- *Folklorni ansambl Broda*, Slavonski Brod, 2008.
- Slavica Hrenković, *Rad zdravstvene službe za vrijeme okupacije 1941-1945.*, Razvoj zdravstva na području općine Slavonski Brod, Slavonski Brod, 1975.
- Dragiša Jović, Mile Konjević, *Radnički pokret u Slavonskom Brodu između dva svjetska rata*, Slavonski Brod, 1974.
- Mile Konjević, *Šezdeset pet godina Radničkog doma u Slav. Brodu*, Zbornik 15, HISB, Slavonski Brod, 1978.
- Ivan Kovačević, *Radnički pokret u Slavonskom Brodu*, Slavonski Brod, 1976.
- Suzana Lelek, *Djelovanje Hrvatske seljačke stranke u Slavonskom Brodu i brodskom kotaru 1935. - 1938.*, Scrinia Slavonica 4, Slavonski Brod, 2004.
- Krunoslav Martinac, *Vasilj Antipov (1889-1968)*, katalog izložbe, Slavonski Brod, 1989.
- Nedjeljko Pandžić, Ivanka Cafuta, *Komunistička partija Hrvatske u Slavonskom Brodu 1937 - 1952.*, katalog izložbe, Slavonski Brod, 1987.
- *100 godina hrvatske socijaldemokracije*, Zagreb, 1994.
- Krešimir Šimić, *Radnički dom u Slavonskom Brodu*, katalog izložbe, Slavonski Brod, 1984.
- Stribor Uzelac Schwendemann, *Ruža u križu*, Slavonski Brod, 2010.
- Božena Vranješ-Šoljan, *Stanovništvo gradova banske Hrvatske na prijelazu stoljeća*, Zagreb, 1991.

Izvori

Državni arhiv Slavonski Brod - Fond Gradsko poglavarstvo, Fond plakata

Tisak

Brodске novine, 1919. - 1924.

Brodski list, 1947. - 1992.

Hrvatska zajednica, 1920. - 1926. Posavska Hrvatska, 1917., 1992. - 2012.

Nakladnici: Muzej Brodskog Posavlja
Savez samostalnih sindikata Hrvatske
Za nakladnike: Ivanka Bun i
Mladen Novosel
Autorica izložbe i kataloga: Ivanka Cafuta
Suradnici: Ivanka Bun i , Mario Kauzlari
Lektura: Suzana Bili Vardi
Skeniranje fotografija: Željko Matuško
Snimanje plakata: Damir Fajdeti
Tehni ki postav: Ante Areli , Anto Ereiz, Mario Kauzlari
Grafi ka priprema: Autor, Slavonski Brod
Tisak: Publicum, Slavonski Brod
Naklada: 300 primjeraka

CIP – Katalogizacija u publikaciji

UDK 930.85(497.5 Slavonski Brod)(064)

CAFUTA, Ivanka

Radni ki dom u Slavonskom Brodu 1912.-2012./
[autorica izložbe i kataloga] Ivanka Cafuta.-Slavonski
Brod: Muzej Brodskog Posavlja, 2012.-72 str.: ilustr.; 30 cm

ISBN 978-953-7116-33-0

Tekstualne i slikovne priloge mogu e je preuzeti isklju ivo
uz dopuštenje nakladnika i navo enje izvora

